

RIIGIKOGU

IV koosseis.

IV istungjärk.

58. koosolek.

13. mail 1930.

Sisu:

1. Välisteenistuse seadus — I lugemisel.
2. Laevade kokkupõrgete seadus — I lugemisel.
3. Laevade päästmise ning neile abiandmise ja uppunud ning randunud varade seadus — I lugemisel.
4. Tolliseadustiku §§ 90, 92—94 muutmise seadus — I lugemisel.
5. Isikutõestamise ja liikumise seadus — I lugemisel.
6. Maanteede seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
7. Sõnavõtmised isiklikes asjus.

Koosoleku avab teine abiesimees **R. Penno** kell 17.12 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.

1. Välisteenistuse seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **A. Tupits**.

M. Martna (stp, jätkab kõnet): Lu-gupeetud Riigikogu liikmed! Täna oma kõnet jätkates pean mina ühe vahelhüüde puhul tagasi tulema, mille Riigivanema härra Strandman hüüdis. (**M. Juhkam**, tõer: Kas ainult sellele vahelhüüdele?) Seega igatahes mõtlen alata. Võibolla lõpetan ka seega.

Mina ütlesin oma kõnes Varssavi võõruskäigu suunas: „Meile kinnitati kõige kindlamalt, et Riigivanema Varssavi võõruskäik pidi olema ilma igasuguse poliitilise tagapõhjata lihtne viisakuseakt Riigivanema poolt, kes Varssavi saadiku kohalt tuli, kes pikemat aega oli Poolas viibinud.“ Sellepeale ütles Riigivanem härra Strandman: „Ei ole kunagi keegi öelnud, härra Martna.“ (**A. Anderkopp**, tõer: Härra Martna, kas ei ole see eksifus, ma istusin seal kõrval ja kuulsin, ta ütles, et tema ei ole öelnud.) See on ükskõik, kas tema on öelnud. Kui tema ei ole öelnud, siis ütles seda Riigivanema minister, härra Lattik.

Nüüd teavad kõik Riigikogu liikmed, mitte ainult väliskomisjoni liikmed, ka meie ajakirjandus teab seda, et seda külaskäiku iseloomustati meil kui niisugust, nagu mina oma sõnades väljendasin. Et päris kindel olla, siis tahan paar kohta ette lugeda Vä-

lisminister **J. Lattik**'u informatsioonist. 2. II kirjutas „Kaja“, et Välisminister Lattik kõneles Riigikogus 31. I ja ütles muu seas, „et see on järjekorraline sõbralik külaskäik, et selle külaskäigu taga on otsitud üht või teist, mis siin oleks peidetud, mis võiks olla hädaohtlik kellelegi kolmandale või neljandale riigile, see on tühi unenägu, mis kunagi tõeks ei lähe ja ei teostu.“

9. veebruaril ütleb „Kaja“ järgi Välisminister härra Lattik ajakirjanikke informeerides: „Riigivanema külaskäik Varssavi on lihtne viisakusevisiit, nagu seda olid Riigivanema külaskäigud Soome, Läti ja Rootsi. Külaskäigul Varssavi ei arutatud mingisuguseid poliitilisi ega majanduslikke küsimusi.“

11. jaanuaril on Välisminister härra Lattik „Vaba Maa“ järgi nr. 10, 12. jaanuarist, ajakirjanikke järgmiselt informeerinud: „Riigivanema eelolev külaskäik Poola vabariigi presidendile on kahe geograafiliselt läheda rahva vahel valitseva sõpruse loomulik avaldus. See sõprus ulatab küllalt kaugele minevikku. Sinna, kus mõlemad rahvad elasid võõra võimu all.“

Ja 19. jaanuaril kirjutab „Vaba Maa“ „L“ lõppmärgi all, kus ta muu seas ütleb: „siis on nii Poola kui meie poolt juba seletatud, et sõidul mingit poliitilist otstarvet ei ole, vaid see on enesestmõistetav avaldus sõprusesuhetele.“ Ma tahaksin öelda, et ma julgesti kinnitada võin, kui härra Välisminister pärast sõna võtab, et ta sama kinnitama peab. Meie avalik arvamine, ajakirjandus, oli igatahes selles suunas informeeritud. Ja nüüd tuli Riigivanem härra Strandman ja ütles, et sellesarnast ei ole keegi kõnelenud. Selle üle peaksime meie selgusele jõudma, sest see külaskäik, nagu teate, lõi õige suuri laineid. Missuguseid laineid ta lõi, selle tunnistuseks tahan ma „Vaba Maast“ ühe väljavõtte ette lugeda, mis „Vaba Maa“ kirjasaatja Kaunastest 16. jaanuaril toob järgneva pealkirja all: „Riigivanema Poola sõidu vastukajad“. „Poolametlik „Lietuwos Aidas“ avaldab oma tänases numbris suure artikli, mis on pühendatud Eesti Riigivanema Strandman'i külaskäigule Varssavis. Leht kirjutab: Kui Eesti Riigivanem ja Läti riigipresident Rootsi kuningaga külaskäike vahetasid, oli kõigil selge, et siin on tegemist ainult hea-

naaberlikkude suhete demonstreerimisega. Kuid Poola ei ole sugugi Eesti naaber. Tee Varssavi läheb üle teiste riikide. Seda Eesti Riigivanema sõitu on juba kaua ette valmistatud. Varssavi on saanud Eestile mingiks poliitiliseks Mekkaks, kuhu sõidavad ajakirjanikud, sõjaväelased, ministrid ja nüüd viimaks ka Riigivanem ise. Riigivanema sõit on suure poliitilise tähtsusega. Poola ei ole mingi rahusõbralik Rootsi, vaid on aktiivne riik imperialistlikkude kalduvustega. Pool praegusest Poolast on võõras maa. Seepärast ongi Poolal niipalju vaenlasi. Selle riigiga tahavad ainult eestlased oma saatust siduda, sõlmides tihedaid suhteid poolakatega. Kuid mis kasu saavad eestlased sellest? Venemaa poolt ei ole seni märgata olnud mingit kallaletungi hädaohtu Eestile. Ja kuigi Venemaa Eestile peaks kallale tungima, kas siis eestlased tõesti nii lapsikud on uskuma, et Poola siis Venemaale sõja kuulutab. Poolakad ei ole Eesti iseseisvusest sugugi nii väga huvitatud. Lähinemist Balti riikide ja Poola vahel on Moskvas alati peetud nõukogudevastaseks aktiks. Konflikti korral Poola ja Venemaa vahel ähvardab Eestit kõige suurem hädaoht, sest sõja korral, et oma paremat tiiva kaitsta, oleksid venelased sunnitud Eesti okupeerima.

Lõpuks ütleb leht, et Leedu ei taha Strandman'i sõidule mingisuguseid takistusi teha. Leedu on Poolaga üle 400 aasta seotud olnud, ja seepärast teab Leedu rahvas, mis tähendab poolakatega liidus olla. Soovime Eestile paremaid tulemusi, lõpetab leht.

See kirjutus „Vaba Maas“ näitab meile, missuguste muljete all see sõit sündis. Meie leht, „Rahva Sõna“, iseloomustas seda sõitu, mis muidugi meie kodanlikule ajakirjandusele ei meeldinud, ja mil puhul korrali, et Varssavi sõit on viisakuse- ja sõbruseakt ilma mingi poliitilise tagapõhjata ja poliitilise kombinatsioonita. Kuna Riigivanem härra Strandman oma vahelhüüdega aga kinnitas, et see nõnda ei võinud olla, seepärast võib tähendada, et Välisministeerium niisugust informatsiooni ei ole andnud. Meie võime aga öelda: selline informatsioon anti! Ja see sündis kõik Riigivanema silma all; kui aga Riigivanem teisel arvamisel oli, kui mainitud informatsioonid, millest paar näidet ette lugesin, siis oleks pidanud Riigivanem seda, s. o. enne oma eriarvamist avaldama.

Tuleb meelde, mida ma juba eelmisel korral tähendasin, Eesti Vabariigi Valitsus, võrdlemisi suure aparaadiga, pani toime külaskäigu Stockholmi, ja Eesti rahvuslik ajakirjandus lootis, et sellega pannakse

Skandinaavia orientatsioonile kindel alus. Teie teate, lugupeetud Riigikogu liikmed, et meie, sotsialistid, sellest külaskäigust eemal seisime; meie ütlesime juba tol korral, et niisugused külaskäigud politika suunda ometi sedavõrt ei suuda muuta, nagu seda mõnelt poolt vast loodetakse. Meil ei olnud vajadust Rootsiga vahkorda siluda, sest meie vahkord Rootsiga oli kõige parem, ja paremaks ei saa head asja mingil teel teha.

Nõndasama oli vahkord Poola ja Eesti vahel hea. Poola-Eesti vahkord oli selle külaskäigutagi niisugune, et sõbralikumaks ei võinud seda saadagi. Kui mõlemad külaskäigud oleksime tegemata jätnud, oleks mõlema riigi vahkord Eestiga tumestamata jäänud. Vahkord Rootsiga tumestati Riigivanem Strandman'i külaskäigu tõttu. (J. Soots, põl: Kas nõnda, et kui ühe juures oled külas olnud, siis teise juurde ei tohi minna.) Härra kindral Soots, Teie arusaamine näib niisugustest asjadest teistsugune olema. Ma saan aru, et ühe ohvitseri arusaamine niisugustest asjadest teistsugune olla võib. (J. Soots, põl: Teie ohvitser ei ole, Teie ei saa ohvitseri arusaamisest rääkida.) See on õige, et ma ohvitser ei ole. Ma ei ole selle eest veel oma Jumalat ja Issandat tänanud, võibolla et ükskord seda teen. (J. Soots, põl: Mina ei täida praegu ohvitseri kohuseid, olen rahvasaadik nagu Teiegi.) Ma usun ka, et meie keegi ei saa oma nahast välja hüpata ja jätta sinna kõik pagas, mis meil on. (J. Soots, põl: Tähendab, maalermeister jääb maalermeisteriks.) Jah, niikaua kui ta seda on. Praegusel silmapilgul mina maalermeister ei ole. Kui Teie tuleksite minu juurde maalritööde tellimisega, siis juhataksin Teid mõne oma ametivenna juurde. Ja kui Teie just soovite, siis võin juba nüüd mõne aadressi anda. See küsimus aga siia ei puutu.

Mis aga siia puutub on see, et meil mõnesugused sidemed Rootsi riigiga on. Ja neid sidemeid peaksite Teie, härra Soots, paremini teadma kui mina. Te teate, et Rootsi kuninga külaskäigu ajal seda vanahärrat — Teie nimetate mind ka tihti vanahärraks, ja ma tarvitan nüüd ka seda nime — hoopis iseäralikkude viisidega vastu võeti. Kahjuks polnud see Riigivanem, kes Stockholmis külas käis, enam Riigivanem. Tal pidi väga halb meeolu olema, sellest külaskäigust eemale jääda, ja et tema asemel nüüd sotsialistlik Riigivanem pidi kuninga vastu võtma. Oleks lugu teisiti olnud, oleks härra Tõnisson arvatavasti ilmutumise võimalikuks leidnud. Nüüd aga

oli nõnda, et härra Tõnisson oli haige, ja meie teame ka seda, kui Rootsi kuningas Tallinna tuli, et härra Strandman siis ka Eesti oli tulnud, ja arvatavasti kavatsusega Riigivanemaks saada. Mis oleks nüüd loomulikum olnud, kui et ka tulevane riigipea oleks võõrsiloleva kuninga vastuvõttust osa võtta, temaga end tutvustada soovinud. (Keskeelt: Kui tulevast Riigivanemat!) Mitte kui tulevast Riigivanemat sel pilgul, aga kui niisugust meest, kes riigivalitsemisest juba osa võtnud ja kes Eesti riigimeeste kirjas seisis, keda ka vastu võtma oli kutsutud. Selleks oleks küllalt põhjust olnud, kui oleks tahetud seda Skandinaavia orientatsiooni hoida, kaitsta ja kinnitada. (O. Gustavson, stp: Üks kolmas jäi veel haigeks.) Võibolla, et seal rohkem veel haigeks jäi, aga mul on nende kahega tegemist, ja ma pean ütlemä, et sellega juba uus suund niioelda alustatud oli, kuna selleks tarvilikke samme ei tehtud. et Skandinaavia orientatsiooni hoida. Selle tege- matajätmine oli teise orientatsiooni algus. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Tikustrust sündis teistsugustel asjaoludel ja ei kuulu siia. Mina ei usu, et need riigimehed, kes Rootsi kuninga juurde külla ei tulnud, et nad trusti vastu protesteerida tahtsid. Seda mõtet neil ei olnud, neil oleksid võinud teistsugused mõtted olla, ja siis oleks just pidanud minema. (M. Juhkam, tüer: Aga kes nende mõtteid teab?) Kui inimene ei tea, siis ta kombineerib, mis olukorrale vastab. (N a e r.) Just seepärast, et inimene igakord ei tea, siis otsib ta selgust. See tõsiasi, see lause, mis Riigivanem härra Strandman minu kõnele vahele hüüdis, et pole kunagi keegi öelnud, see lubab igatahes selliseid kombinatsioone tõelistena oletada. Aga meie ei tohi oma politikat kõikuvatele kombinatsioonidele ehitada, vaid vajame kindlat alust, ja seepärast loodan ma, et härra Välisminister, kui ta selle küsimuse kohta sõna võtab, et ta siis Riigikogu valgustab, mida Varssavi sõiduga töö- poolest sooviti! Kas oli minul õigus öelda, et Varssavi sõidul ei pidanud olema mingit politilist tagapõhja, vaid see pidi olema ainult sõpruseakt, või on härra Riigivanem Strandman'il õigus, kes ütles, et sellest ei ole keegi kõnelenud.

Need on kaks küsimust, millele härra Välisminister Lattik, oletuse järgi, selgitust annab.

M. Mihkelson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Lubage esitada välis- teenistuse seaduse arutamise puhul mõningaid märkusi ja isiklikke seisukohti.

Käesoleva seaduse arutamisel taheti üles seada kiiruse rekord. Alles 2. IV 1930 esitas Vabariigi Valitsus välissteenistuse seaduse eelnõu, ja juba 11. IV 1930 võeti see, koos suure kiirusega arutatava kaitseseisukorra seadusega, üldkomisjoni koosoleku päevakorda. Kuna eelmine istungjärk pidi lõppema hiljemalt 13. aprilliks, siis sündis selle seaduse arutamine üldkomisjonis nõndanimetatud „seaduste masindamise“ aja- järgus. Säärases masindamise korras olevat meil ennemgi vastu võetud puudulikke seadusi, kuna siis aja vähesuse tõttu puudub võimalus komisjoni liikmetel asjasse süveneda ja seadust põhjalikult kaaluda. Härra Välisministri arvates pidi Riigikogu selle vastu võtma viimasel Riigikogu koosoleku päeval. Ent ometi, kuigi välissteenistuse seadus veeres üldkomisjonist läbi õige li- bedasti, — ei läinud ta edasi ja jäi enne istungjärku lõppu vastu võtmata. Ühes seega avanes vahepeal võimalus üksikasja- likumalt seadust kaaluda, mille tulemusena ma esitangi mõned arvamised.

Küsime, mis sündis välissteenistuse seadusega nii kiirustama? Üheks põhjuseks võibolla oli see, et esitatud seadus on ju- riidiliselt puudulik, ja seda oleks olnud „ma- sindamise“ korra juures kergem varjata, seadust kiire korras läbi surudes. Teisest küljest kõneldakse ammu, et Välisministeerium olevat hädas mitme välissaadikuga, kes ei kuulavat sõna, kusjuures neist aga kuidagi ei saavat lahti. — Nende hirmuta- miseks olevatki mõeldud praegune välis- teenistuse seadus. Iseenesest oleks ju väga tervitatav, kui meie välissaadikute arvu vä- hendataks, aga tõenäolikum on, et nii mõ- nigi praegusele koalitsioonile ligidal seisva erakonna „haige vedur“ tahaks end tule- viku vastu kindlustada, ja selleks oleks ju tarvis luua välissteenistuse alal uusi võima- lusi, uusi söodamaid, kas või erakondade „vanade vedurite surnuaia“ näol. Siinjuu- res tuletagem meelde kas või ühe „haige“ keskrühma telgitaguseid kombinatsioone, nende arvates ainult nende erakonnale kuu- luva nende poolt armastatava põlise tarvi- tamise õiguse alusel pärandatava Varssavi saadikukoha ümber. Ehk tehakse tulevikus kõik saadikutekohad pärandatavaks?

Olgu kuidas on, aga säärastel kaalutlus- tel asuda Riigiteenistuse seaduse lammuta- misele, söodustades riigiteenijate lahtikan- gutamist politilistel kaalutlustel, ja ohver- dades Riigiteenistuse seaduse põhimõtted, võttes vastu sellega vastolus seisva säärase puuduliku seaduse — nagu praegu esitatud välissteenistuse seadus — seda küll ei to- hiks teha.

Suuremas osas kultuurriikides on välja töötatud suureulatuslikud välisteenistuse seadused. Need sisaldavad endas üksikasjalikke määrisi välisteenijate ametialalise kompetentsi, õiguste ja kohuste, ametisõitude, ümberpaigutuste j.n.e. alal. Need seadused, olles täiuslikud, lahendavad kõik küsimused, mis tekivad välisteenistuse alal. Meie seaduseandluse suunda, eriti viimasel ajal, on katsutud ka selliselt juhtida teistel aladel. Hiljuti on vastu võetud Riigikogu poolt ja astus jõusse Posti, telegraafi, telefoni ja raadio seadus. Rahaasjanduse komisjoni poolt on vastu võetud raudtee seadus. Välisteenistuse seadus aga on koostatud hoopis selle vastu Kerenski ajast kuulsaks saanud „niivõrt — kuivõrt“ põhimõtte kohaselt, kuna § 1 kohe märgib: „Välisteenistuses olevate riigiteenijate kohta maksavad kõik riigiteenistust korraldavate seaduste eeskirjad niivõrt, kui ei ole teisiti määratud käesoleva seadusega“. Seega on see Riigiteenistuse seaduse paikamine, pealegi sinepiplaastriga paikamine, mis Riigiteenistuse seaduselt riisub ta ühtluse ja kõigutab selle algpõhimõtteid, sisaldades isegi põhiseadusevastaseid norme. Neist kõnelen üksikasjalikumalt teisel.

Suuremaulatuslikul välisteenistuse seadusel välismaa eeskujul on rida paremusi: selles saaks läbi viia ühtlased põhimõtted, seal leiduks vastuseid kõigile küsimustele, mis tekivad välisteenistuse alal, hoiaks ära arusaamatusi ja võõriti tõlgitsemisi, oleks käsiraamatuks kõigile välisteenijaile.

Praeguse seaduse § 1. kohaselt maksavad eo ipso „kõik riigiteenistust korraldavate seaduste eeskirjad“, milliste alla aga väga raske oleks viia kas või Vene ajast päritud üle 100-aastase vanuse vundamendiga „Konsulski ustav'i“, millise üksikud normid on täiesti elust maha jäänud. Seega peaks seaduse muutmine suureulatuslikum olema. Ka pole võetud praegusse seadusse välisteenijate õigusi pensioni ja arstiabi saamise suhtes, pole vahet tehtud määraliste — consul de carrière — ja mittemääraliste — consul électif — või aukonsulite vahel, pole sõnagi ajutiste ülesannetega diplomaatlistest esindajatest, diplomaatlistest kulleritest — kelle seisukord muu seas eriti vajaks korraldamist rea väärnähtuste tõttu, mis sel alal avalduvad — ja paljudest teistestki vajalikest asjust. Selle vastu välisteenistuse seaduses olevatest isikutest, nagu „alaline diplomaatiline esindaja“, eriliik on vastolus senimaksva rahvusvahelise õiguse normidega, kuna majandusliku momendi esiletoomine, §§ 6 ja 10, on isegi põhiseaduse vastane. Seepärast

paistab, et oleks õigem olnud, kui välisteenistuse seadus oleks olnud suureulatuslikum, — välisteenistuse koodeks. Ehk siis kaoksid säärased pärlid, nagu hiljutine Majanduseministeeriumi halenaljakas järelepärimine meie välisesindustelt kohvikultuuri ja kohvivalmistamise või -serveerimise viiside kohta. (O. Gustavson, stp: See on vägev välispoliitiline samm.) See on jah üks tähtsam välispoliitiline samm viimasel ajal. (O. Gustavson, stp: Kohvipak-sult loetakse ikka tulevikku.)

Nii siis „käesolev välisteenistuse seadus on välja töötatud iseseisva novellina, kuid konstruktsioonilt säärane, et teda tulevikus võimalikult lihtsam oleks kodifitseerida Riigiteenistuse seadusse“ — säärastel kõneleb seaduse seletuskiri. Tähen-dab uus seadus peab olema säärastel koostatud, et teda võiks võtta täiendusena Riigiteenistuse seadusele. Seda aga tegelikult teha on raske, niivõrt erinevad nad teineteisest. Võrdleme välisteenistuse seadust Riigiteenistuse seadusega. Välisteenistuse seadusest on, võrreldes Riigiteenistuse seadusega, hoopis välja jäetud riigiteenijate kohustuste osa. Niivõrt-kuivõrt printsibi kohaselt jääb siis maksma Riigiteenistuse seaduse § 28 p. 2, milles teenistusest puudumisel mõjuvaks põhjuseks on „vahiallolemine“.

Välisteenistuse seaduse I osas „üldeeskirjades“ on märgitud peale välisteenistuse seaduse „niivõrt-kuivõrt“ põhimõtte veel välisteenijate ametiastmed õige puudulikult ja vastolus rahvusvahelise õigusega. Üksikasjalikumalt peatun selle juures veel teisel.

II ossa, nimelt „välisteenistusse astumise“ kohta on võetud täiesti uus põhimõte, millist vist ei ole minu arvates kuskil maailmas, kusjuures pealegi see on kindlasti vastolus põhiseaduse § 6. See on majanduslike eeltingimuste nõudmine välisteenistusse astujailt ja pealegi niivõrt ebamäärases ja ebatäpses vormis, et see täiesti vastuvõtmatuks osutub. Justkui saatuse pilkena ei saa selle osa teistest paragrahvidest, eriti § 5. välja lugeda, et takistatud oleks Riigiteenistuse seaduse § 5. mainitud isikute välisteenistusse võtmine ja nimelt nende, kes kohtuotsuse põhjal kaotanud õiguse ametis olla või jälle seisavad kohtu või eeluurimise all raskemate süütegude pärast. Järeldus on lihtne — kohtu poolt karistatu võetakse teenistusse, aga isikut, kes juhuslikult kas või teenistusest oleku tõttu on mõningaid vähemaid võlgu teinud, ei võeta teenistusse.

III osa — „teenistusekäik“ — erineb põhilikult vastavast Riigiteenistuse sea-

duse osast. Ka siin § 10-as, nagu eelolevas osas ja paragrahvideski, figureerib põhi-seaduse vastane majanduslik moment, mille põhjal vallandatakse iga riigiteenija ametist, kui ta satub majanduslikkudesse raskustesse. Teiseks on aga siia toodud nõndanimetatud ametnik „disponibilité“, Välisministri käsutusesolemise põhimõte, mille varal tõrkuvaid välissteenijaid tahetakse taltutada, asutades nende jaoks Välisministeeriumi juurde sanatooriumi või vanadekodu, et aastase ootamise järele neid linnupriiks kuulutada.

Kuid selle juures üksikasjalikult võib-olla peatun edaspidi. (K. P ä t s, põl: Kui on harilik kodaniku seisukorras, siis on Teie arvates linnuprii.) Riigiteenistuse vaatekohast on ta linnuprii. Ma praegusel juhul räägin üldse välissteenistuse seadusest Riigiteenistuse seaduse vaatekohast.

Järgmine, IV osa, välissteenijate õiguste kohta on katkendlikult ja konarlikult konstrueeritud, eriti § 11, kus mitu korda korratakse üht ja sama mõtet. Üldiselt on see osa küll enam-vähem kokkukõlas Riigiteenistuse seaduse vastava osaga.

Aga juba Riigiteenistuse seaduse isenesest tähtis osa, nimelt V osa, „riigiteenijate kohustused“, on hoopis välissteenistuse seadusest välja jäetud. Seepärast, väljudes välissteenistuse seaduse § 1. „niivõrt-kuivõrt“ põhimõttest, jääb maksuma Riigiteenistuse seaduse § 28, mille järgi teenistusest puudumise mõjuvaks põhjuseks loetakse, nagu ma juba tähendasin, p. 2. märgitud „vahiallolemine“. Siin on jälle üks lähidane hingeline sümpaatia, mida välissteenistuse alal tahetakse nähtavasti seada leitmotiiviks — kohtu poolt karistatud ja vangis istuvatele isikutele on ukсед avatud, aga teisi võidakse kergesti heita üle parda.

Ka Riigiteenistuse seaduse VI osa — „ameti vahekorra lõppemine“ — on välissteenistuse seaduses märkimata jäänud. Riigiteenistuse seaduse järgi on 14 ametist vallandamise võimalust, millele lisab välissteenistuse seadus veel 2 võimalust juurde — majanduslikud põhjused ja „disponibilité“ või käsutusse kutsumine.

Välissteenistuse seadusele, kui heale lapsele kunagi, võib ju panna mitu nime. Võibolla ühest küljest oleks õigem seda seadust nimetada riigiteenistuse seaduse lammutamise seaduseks, teiselt poolt aga välissteenistuse jüripäeva seaduseks, kuna selle vastuvõtmisega lihtsustatakse viimse võimaluseni välissteenijate vallandamine.

Välissteenistuse seaduseelnõu tugeedes üldisele Riigiteenistuse seadusele, erineb sel-

lest, nagu see tähendatud esialgses seletuskirjas, peamiselt uute normide sissevõtmisega, mis käsitavad välissteenistusse astujate ja selles seisvate riigiteenijate õiguste kärpimist ja kitsendamist, eriti viimaste vallandamise hõlbustamise suhtes. Ülemusele antakse võimalus alluvaid ametnikke äärmiselt vabalt vallandada, soodustades omavoli ja meelevalla maksmapanekut, ühtlasi lõhkudes seega Riigiteenistuse seadust.

Välissteenistuse alal kitsendatakse riigiteenijate õigusi, nagu juba enne märkisin, peamiselt kahel viisil. Esiteks võimaldatakse käesoleva seaduseelnõu § 9. põhjal iga välissteenistuses seisev isik, olgu ta saadik, kantseleijõud või koristaja, vallandada, kutsudes ta oma ametikohalt ja jättes ta meeleparandamiseks Välisministri hoolele, seega isoleerides ta peaaegu üksikvangistuse näol üheks aastaks. Pärast seda vallandatakse ta. Selle aja jooksul saab ära-valitu palka edasi oma endise ametiastme järgi ning on kohustatud täitma Välisministri poolt temale pandud ülesandeid. Nende ülesannete piire ei määra seadus kuskil. On ainult lause: „Käsitusse kutsutu on kohustatud täitma Välisministri poolt tema peale pandud ülesandeid“ — ja see on kõik. Sellest nähtub, et Välisministri käsutuses olev riigiteenija, näiteks mõni saadik, peab täitma igasuguseid kohustusi, alates ministri abi ja lõpetades kas või ruumidekoristaja või uksehoidja kohustustega. Viimase aja praktilise järgi otsustades Majanduseministri tungival soovil ehk hakkavad nad loenguid pidama üleriiklikudel kohvikultuuri ja kohviserveirimise kursustel. Ja kui kõrge saadik neid lihtsaid „riiklikke“ ülesandeid ei soovi täita ja vastu hakkab ning paremal juhul riigiteenistusest lahkub, siis on sellest ju riigil aina kasu, — ei tarvitse ju ühe aasta jooksul palka edasi maksta. Samuti rõõmutavad tema koha ootajad — mõne erakonna vanavara. Seepärast riigi huvides on kiusata ja taga ajada käsutusse kutsutuid. Kui aga kõrge saadik nii pirtsakas ei ole, on tugeva närvikavaga ning hakkab saboteerima ja aega igal viisil surnuks lööma, milleks tal Majanduseministri lahkkel kaasabil kohvikultuuri uurimise alal küllalt võimalusi — on tal õigus 1 aasta jooksul palka edasi saada ei millegi eest. See paisatab tahes või tahtmata imelik olema. Pärast üheaastast „käsutuses seismist“ vabastatakse keskasutusse kutsutud ametnik riigiteenistusest, kui ta selle aja jooksul pole määratud uuele kohale. Selle korra otstarbekohasuse juures tuleb tõsiselt kahelda. Võibolla suurriikidel, kellel

tuhanded välisteenijad, ja kus enamik välisteenijaid pole poliitiliste rühmade tegelased, vaid professionaalid, seal on mõeldav välisteenijate reserv. Meil aga kujuneb see kulukaks ja otsitud, pealegi poliitiliseks lahrikangutamise viisiks. Ka käsutusse kutsumise otstarbekohasus ja eriti selle kord alamate välisteenijate suhtes on ebakindel. Seaduse maksimahakkamisel võib kujuneda Ameerikas valitsev olukord, et välisteenijad valitsuse muutumisel asendatakse uute-ga, kujuneb rida soovimatuid nähtusi ja arusaamatusi, ning tekivad protsessid, milles kaotavaks pooleks osutub riigiteenija selle seaduse ebatäpsuse pärast, selles peit-va põhimõtte — ametniku vallandamise kergendamise tõttu.

Teisena tahaksin isiklikust seisukohast puudutada veel teist kitsendust võrreldes Riigiteenistuse seadusega, milline kitsendus käesolevas seaduses ette nähtud §§ 6. ja 10. Nende paragrahvide järgi ei saa ametisse võtta, ja jalamaid vabastatakse välissteenistuses seisev riigiteenija teenistu-sest vastu viimase tahtmist, kui ta sattunud majanduslikult säärasesse raskesse ma-janduslikku seisukorda, et ei suuda täita oma ainelisi kohustusi. Vastavalt § 2. maksab see seadus ka kõigi välisriigiteeni-jate suhtes, olgu ta saadik, ruumidekoris-taja või autojuht. Pole selge, mis tuleb pi-dada majanduslikult raskeks seisukorraks. See on liiga üldine lause. Komisjonis kõ-neldi veksliprotelist, aga võibolla oleks ka küllalt maksmata arvest või muust võlast. Seaduses pole aga midagi ära määratud, see jätab täieliku „carte blanche“i“ Välis-ministrile, kuna võidakse ühekülgset neid paragrahve tõlgitsedes täiesti vabalt tali-tada, pea iga isik vallandada välisteenistu-sest. Tahes või tahtmata paistab mulle, et seega tahetakse muuta välisteenistuses seismine olenevaks isiku varanduslikust sei-sukorrast, ainult mingisuguste jõukamate eesõiguseks.

Oleks seaduses tähendatud olnud, et seda tehakse sel tingimusel, kui riigi hu-vide, riigi prestiihi, vaatekohalt seda tar-vis oleks, kui see oleks moraalseks, eetiliseks mõõdupuuks, siis ehk oleks võinud sellest veel kõneleda. Aga piiridest on kõneldud ainult seletuskirjas, milline ei ulatu kaugemale kui Riigikogu komisjonide materjalidesse. Ma olen loomulikult kind-lasti selle vastu, et välissteenistusse määra-taks pankrottmeistreid, majanduslikkudesse raskustesse sattunud isikuid, kuid seaduses peaksid olema säärased majanduslikud kit-sendused kindlakujuliselt ja täpselt vormu-leeritud, et ei võimaldataks mitmesugust

tõlgitsemist, arusaamatusi, ei soodustataks omavoli.

Eriti ülekohtusena paistab varandusliku momendi sissetoomine seadusse veel see-pärast, et välisteenistuse seaduse § 2. koha-selt loetakse selle alla kuuluvaiks kõik Vä-lisministeeriumi kuuluvad riigiteenijad, seega saadikud, kantselieijõud ja autojuhid, kes välismaal kui ka kesk-asutuses teotse-vad. Ja need välisteenijad, pea terve ministeeriumi koosseis, selle seaduseelnõu vastuvõtmisel asetatakse väljakannatama-tusse seisukorda. Nii mõnigi väljaspoolt või ka oma ametnikkude hulgast, kes kas või kadeduse pärast teisele jalga taha panna tahab, võib kaebuse või valekaebuse tõttu välisteenija seisukorra niivõrt kõikumaks teha, et ta kohustetäitmine võimatuks muu-tub. Ja sellepärast isik ei riskeeri astuda välissteenistusse ühelgi alal.

Pealegi patustab minu arvates majan-duslikkude eeltingimuste ülesseadmine tee-nistusse astumisel ja vallandamisel ka meie põhiseaduse § 6. vastu, mille järgi: „Kõik Eesti Vabariigi kodanikud on seaduse ees ühetaolised“ ning „ei või olla avalikõigus-likke eesõigusi ja paheõigusi“. Ja ometi on riigiteenistusse astumine avalikõigus-likku laadi. Ka põhiseaduse § 6. aruta-mise juures Asutavas Kogus tunnustati. et ei saa olla mingisuguseid avalikõiguslikke paheõigusi, mis põhjenevad majanduslikul seisukorral. Nüüd luuakse selle paragrahvi vastuvõtmisega majanduslikkude paheõi-guste instituut, mis hädaohtlikuks osutub riigiteenijatele.

Käesolev välissteenistuse seadus lammub seega Riigiteenistuse seaduse ja ase-tab välisteenijad raskesse seisukorda. Teie mäletate vast, et möödunud aastal, kaits-tes tollikõrgendust riide- ja nahakaupade suhtes, sünnitas üldist pahameelt Riigiva-nem härra Strandman'i ülekohtune väljen-dus meie ametnikkude nõrga kvalifikat-siooni kohta. Seda täiendas üldkomisjoni koosolekul 11. aprillil s. a. Välissteenistuse seaduse arutamisel rkl. härra Teemant, tähendades, et praegu riigiteenijate olukord olevat väga ebakindel, ja arvas, et üldiselt säärast kõikumvat olukorda kiita ei saa, kuna seetõttu parimad eriteadlased riigiteeni-tusse ei astu.

Arusaadavalt teeb käesolev välisteeni-jate linnupriiks kuulutamise seadus nende seisukorra veelgi ebakindlamaks, soodus-tades omavoli. Seda katsuti küll pehmen-dada, võttes seletuskirja, et § 10 võib käsi-tamisele tulla ainult neil kordadel, kui see riigi prestiihi ja teenistuse huvides tõesti vajalik on, ja ta ei tohiks aga kujuneda

otsitud ettekäändeks välis teenistuses seisvate riigiteenijate vallandamiseks. See on küll vaga soov ja jääbki vagaks sooviks. Paragrahvid ise on aga äärmiselt ebatäp- sed, kuna neid tõlgitsev kohus talitab ju ikka paragrahvi sisu, mitte aga temale kät- esaamatu seletuskirja järgi.

Nüüd aga tahtsin peatuda veel kol- manda põhimõtte juures, mida uudsusena märgib Vabariigi Valitsuse seletuskiri, see on välis teenistuses seisvate isikute ameti- astmetesse jaotamise ja teenistusse mää- ramise korra juures. Neid küsimusi käsi- tavad §§ 3, 4 ja 7. Seletuskirjas tähenda- takse, et § 3. fikseeritakse välis teenistu- ses tarvitavad ametiastmed, „nagu need kultuurriikides üldiselt tarvitusel“. Rahvus- vahelise õiguse kohaselt on esindajad jaotatud alalisteks — saadikud ja konsulid — ja ajutisteks — esindajad konverent- sidele, rahvusvaheliste komisjonide liik- mede j. n. e. Käesolevas seaduses on hoopis märkimata jäetud ajutised esinda- jad, kuna alalistest esindajatest kõneleb § 3. Vaadeldes § 3 võime märgata, et on nähtud ette ainult üks liik diplomaatilisi esindajaid — „saadiku“ või „erakorralise saadiku ja täievolilise ministri“ näol, kuigi rahvusvaheline õigus, milline ju üldisel tar- vitusel, näeb ette neli liiki diplomaatilisi esindajaid. Käesolevast seadusest on hoopis välja jäetud „ambassadeur“i“ ja „ministre resident“ mõiste, kusjuures neljas liik „chargé d'affaires“ on küll märgitud, aga kuskil paragrahvi lõpus, tema astme mär- kimata jättes. Selle vastu on sisse võet- tud rahvusvahelise õiguse vaatekohalt seni tundmatu mõiste, laenates selle vist S. S. S. R'ilt ehk Nõukogude Liidult sealse „pol- pred“i“ mõiste kohaselt, nõndanimetatud „alaline esindaja“. Missugusse klassi aga kuuluvad „chargé d'affaires“ ja „alalised esindajad“, on hoopis lahtiseks jäetud. Tegelikult peaksid nad seisma saadiku ja nõuniku vahelisel kohal, aga seadusse pole see märgitud, kuigi § 9. nimetatakse „chargé d'affaires“i“ ja „alalist esindajat“ saatkonna juhiks. Üldse on seaduses „chargé d'af- faires“i“ ja „alalise esindaja“ seisukord täiesti ebamääraselt märgitud. „Alalise esindaja“ määramise korda pole üldse ette nähtud. Pole ka § 4. tema ametialale võrd- selt diplomaatilise iseloomuga ametikohta olemas. Samuti on äärmiselt ebatäpne „chargé d'affaires“i“ ametisse määramise kord. § 4. p. 2. on „chargé d'affaires“ paigutatud ühele astmele Välisministeeriumi osakonna juhatajaga, kelle aga määrab ametisse § 7. järgi Vabariigi Valitsus. § 9. kohaselt loetakse „chargé d'affaires“ „saat-

konna juhiks“, ja selle ju määrab ametisse Riigivanem Vabariigi Valitsuse nõusolekul. Rahvusvahelise õiguse normide kohaselt määratakse aga „chargé d'affaires“ ame- tisse hoopis kolmandal viisil, Välisministri poolt Välisministri juurde. Seepärast on käesoleva seaduse „chargé d'affaires“i“ mää- ramine vastolus üldtunnustatud rahvusva- helise õiguse normidega.

Edasi ei ole ka § 3., kus üles tähendatud konsulite liigid, üldse märgitud rahvusva- helistes normides ettenähtud nõndanimeta- tud konsulaar-agendi mõistet. See mõiste on hoopis välja jäetud, kuigi praegumaks- vas konsulaarseadustikus see olemas.

Kõike neid väiteid ja kõike neid arvus- tusi arvesse võttes, ei saa käesolevat välis- teenistuse seadust kuidagi vastuvõetavaks pidada.

H. Martinson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Välis teenistuse seaduse kohta sõna võttes ütles minu rühmakaaslane rkl. Martna, et tema välisesindusele sotsia- listi vaatevinklist tahab vaadata, selle juriidilist külge puudutamata jättes, mida teine minu rühmakaaslane rkl. Mihkelson praegu tegi.

Ka mina ei hakka selle seaduse üksik- kuid paragrahve arutama, katsun ainult üldmõttes mõnda asja puudutada, selles mõttes, nagu see lihtinimesele, harilikule surelikule, kellel saladiplomaatia kunstist vähem arusaamist, silma torkab, niisiis pä- ris hariliku maksumaksja riigikodaniku sei- sukohalt. Et see suuresti sotsialisti seisukohast lahku läheb, seda ei või öelda. Usun, et minuga ühel arvamisel suurem jagu Eesti Vabariigi kodanikke on; kodanikkudest erakondadest säärased muidugi, kellel endal- kas tahtmist või lootust ei ole mõneks välissaadikuks saada. Hariliku kodaniku, maksumaksja, seisukohalt vaadates on sää- rane välisesinduse võrk, nagu meil see kor- raldatud, meie väikese riigi tähtsust või õi- gem tähtsusetust suurriikide peres arvesse võttes, — lihtsalt liialdus, laiutamine, raha mahaviskamine, mitte meie riigi kandejõu kohane, riigi pankrotilävele viimine, ja kõike seda, mida meie sealt keskelt ja pa- remalt poolt oleme harjunud kuulma, kui mõni tööliste olukorda parandada-tahtev seadus arutamisel.

Ütleks veel palju muudki, mis selle kohta lihtsate inimeste suust kuulda, aga kardan, et juhataja mulle jälle mõnd mär- kust tegema hakkab meie riigi kohta mit- tesündsate sõnade tarvitamise eest.

Nii siis lihtsate koolitamata inimeste sõnad, kes tühja kõhu või tööpuuduse pä-

rast aina „kommunistlikku juttu“ räägivad ja kellel meie riigi kohta tarvilik aukartus puudub, niisuguste inimeste arvamisest jätan nimetamata, arvan aga, et keegi minule süüdsusetunde puudust ei tohiks ette heita, kui ma ühe tähtsama tööerakondlase arvamise siin ette toon, kellega minul juhuslikult väike jutuajamine oli, sel korral, kui meie vabariigi viimane eelarve Riigikogus arutamisel oli. See härra rääkis pikalt ja laialt, kui raskelt maksukoorem meie keskmist kodanikku rõhub, kuidas Riigikogus ka tema oma erakondki selleks kaasa aitab, et riigile uusi mittehädavajalikke väljaminekuid juurde sünnib, ja oli täis püha viha selle üle, et ka nende oma erakonnas ei juleta meie kulukat välisesindust tõsiselt kõne alla võtta, kulude kärpimise mõttes muidugi.

Julguse puudus tulevat peajasjalikult sellest, et keegi ei tahtvat oma juhte, ministreid või ministrite kandidaate ära pahan-dada, kes kõik lahtisaamise korral — või teistmoodi end kodumaal võimatuks tehes — oma südames vaikset lootust hellitavat, kuskil välismaal vagus, mugav nurgake lei-da. Kas see kõik nii on, ja kas just iga eks-minister sealt talust seda võimalust arves-tab, seda mina teada ei või; aga nagu kõik märgid näitavad, on see siijamaani väga libedasti läinud teiste erakondade juures, ja ega's tööerakond ennast vähemaväärtus-likuks selles asjas loe. (M. J u h k a m, tões: Parema ikka nimetage nimed, aga ärge keerutage niiviisi.) Lõpuks ütles see härra, kui ta enese meie välisesinduse kulu-kuse üle üsna tuliseks oli rääkinud: „Mis teie arvate, kas see pole mõttetu tegu, et riik, kes suurriikide peres rohkem ei ole, kui kärpsemust Riigikogu aknaruudul, kas pole see mõttetu, niiviisi riigi kuluarvet suurendada“.

J u h a t a j a: Palun sääraseid ebasünd-said võrdlusi mitte tarvitada, teen Teile märkuse.

H. Martinson (stp): Ei võinud parata, pidin talle tõesti õiguse andma, olin temaga tõesti selles asjas ühel arvamisel. Tema ütluse järgi olevat tööerakonna kao-tus viimastel Riigikogu valimistel... (M. J u h k a m, tões: Kelle ütluse järgi?) just sel-lest tulnud, et nende juhtivamad jõud töö-listesse puutuvate pisiasjade kallal norivat, seal riigi kandejõuga targutada armastavat, ja kui see nii edasi minevat ja suuna muut-mist tõsiselt ette ei võetavat. olevat töö-erakonna laul varsti lauldud. Kas ma ka selles just ühel arvamisel temaga olin, jätan

ütlemata. Sõnades katsusin teda lohuta-tada ja seega trööstida, et küllap nende juhtivad mehed ikkagi sinnapoole mõistavad tüürida, et neil hea oleks. (A. S c h u l b a c h, tões: Härra Martinson, kas see jutt jälle mõnes lokaalis ei olnud?) Igalpool võib juttu ajada. Seega katkes ka meie jutt, ja usun, et ma palju ei valeta, kui arvan, et mitte ükski tööerakonnas, vaid ka teistes kodanikkudes erakondades suu-rem jagu inimesi leidub, kes meie välis-esinduste asjus samal arvamisel on, kui see tööerakonna tegelane. (M. J u h k a m, tões: Aga teie olite siis mõlemad kõvasti võtnud!)

J u h a t a j a: Rkl. Juhkam, palun mitte niisuguseid ütlusi tarvitada.

H. Martinson (stp): Ja kui meie neid rkl. Martna arvamistega võrdleme, siis leiame, et see päris sotsialistide vaate-vinklist on vaadatud. Rõõmustaval viisil ometi üks asi, milles rahva suure enamuse hulgas erakondade vahed kaovad. Ma ütlen, rahva enamuse hulgas, sest üksikud erandid jäävad ikkagi, aga need on suure-malt jaolt sääraseid, kes ka ise loodavad kuskil välisesinduses varjupaika leida, või jälle sääraseid, kes ei julge esimestele astla vastu takka üles lüüa.

Hariliku maksumaksva kodaniku seisukohalt vaadates tõuseb esimeses järjekor-ras küsimus: On's välisesindused säärasel kujul, nagu neid meil praegu peetakse, tarvilikud? On's nad hädavajalikud, tasuvad nad endid, või on muidu uhkuseasjad? Või ainult viisakuse ja lugupidamiseavaldused välisriikide vastu, kellega meil enam kokupuutumist? Nad ometi esindavad meie riiki, öeldakse ühelt poolt, peavad Eesti nime Euroopas, välismaal tutvustama, te-male reklaami tegema, sõprusesidemeid sõlmima, meie kaubale süüdsamaid turge otsima, peavad kõike võõra riigi seaduse-andlust jälgima, millest meie õppida võiksime, ja, mis kõige tähtsam, aga mida otse-kohe ei öelda, — peavad seaduslikult kaits-tud salakuulaja osa mängima, peavad teiste riikide salasemate kavatsuste jälile püüdma saada ja kõigist neist nähtustest oma riiki informeerima. Ja kõigi nende, riigile väga tähtsate sihtide, saavutamiseks peame su-veräänse riigi vääriliselt end ülal pidama, peame kulusid kandma, küsimata, kas see end otsekohe tasub; aga kaudne kasu — meie riigi au on seega päästetud. Suur-riigid teavad ometi, kes oleme, kus asume ja mis meie kõik oleme korda saatnud. Meist kirjutatakse vahet mõni sõna mõne suurriigi ajaleheski, ja see kõik on ometi

väga tähtis, selleks peame ometi oma isamaa-altarile ohvrit tooma. Selles kõigis on ju osa tõtt, aga lihtnimese arvates võiksime kõiki neid hüvesid palju odavamini kätte saada, nii et meie riigi au põrmugi selle all ei kannata.

Ajalehti lugedes on mõnigi kord silma torganud väike sõnumike, milles teatatakse, et selle või selle saadiku juures on bankett või soirée või muidu mõni koosviibimine olnud, millest need või need välisriikide esindajad osa võtnud, on nii- või niipalju veini joodud, daamid on säärased või säärased tualetid olnud, seal on see seda või teist rääkinud, mis kõik tunnistust andvat suurest lugupidamisest meie riigi ja meie riigitegelaste vastu j. n. e.

Säärasele tutvustamisõhtutele läheb õige suur osa meie välisesinduste kulusid, ja kasu kõigest sellest on minimaalne. On vast mõne võõra riigi teise või kolmanda järgu ametnikuga klaasid kokku joodud — Tiibuse Jaagu keeles, omad aanispitsid tehtud — ja see on kõik.

Tõsise suurriigi esindaja silmis, kui see vahest kogemata sunnitud säärase õhtu kaasa tegema, ja kes meie riigi väiksust ja majanduslikku kiratsemist tunneb, selle silmis teeb meie säärane ülejõu elamine ennem kahju kui kasu, sest see tutvustab meid sellest küljest, et meie õieti maja pidada ei oska. (A. Schulbach, tões: Härra Martinson, need „aanispitsid“ on alati kahjulikud!) Kas tunnete seda oma käest. (A. Schulbach, tões: Mina seda ei tarvita.) See koer karjatab, keda kaigas puudutab. Umbes säärasele, nagu mõisnik endisel ajal saunamehele oleks vaadanud, kui see tema moodi oleks elada püüdnud, niisama tõllaga sõita tahtnud ja niisama võõruspidusid püüdnud toime panna kui tema.

Ma mäletan oma noorest põlvest veel ühe inimese elukäiku Vändra kihelkonnast, kus sel ajal veel õige palju jõukaid suurkohaomanikke oli, kes õieti sugugi tööd ei teinud, vaid sõna tõsisel mõttes saksa mängida võisid. See minu tuttav ei olnudki halb ega hooletu inimene, vaid ettevõtlik, tubli ja edasipüüdev mees, nagu öeldakse. Isa oli kellegi suurtaluniku maa peal saunameheks, kuna poeg ehitusetööga, peajasjalikult katuselõõmisega, oli endale jõudnud raha koguda niipalju, et võis väikese kohakese ostunimele võtta. Mees läks selle järele natuke suureliseks, kandis kohaomaniku nime, ei tahtnud, õieti ei kannatanud, et teda saunameheks nimetatatakse. Tahtis kangesti peremehe nime kanda ja leidis selle sihi saavutamiseks

abinõu olema, kui ta rikaste kohaomanikkudega kirikukõrtsis ühes lauas istus ja neile katsus hästi palju „välja teha“. Muidugi olid teised seega väga rahul, kiitsid teda, et vaat Mihkel — kus ikka tubli mees, alles algav peremees, aga näe, mis kõik võib! Ja Mihkel võis, võis paar aastat nii teha, niikaua kui veel kuskilt laenata sai — siis oli aga pankrott majas, ja oksjonihamer paukus, nagu nüüd luuleliselt öeldakse, ja Mihkel pidi naist ja lapsi maha jättes võlgade eest põgenema. Teised, kellega Mihkel tahtis niimoodi sõprust sõlmida ja sõlmis, naersid ja parastasid, kõige enam just need, ta endised joomasõbrad, kellega ta enne nii väga tihedaid sõprusesidemeid sõlmis.

Kas ka meie sõprusesidemete sõlmimine suurriikidega praeguste välisesindajate kaudu meid selle Mihkli teele pole viinud? Lugupeetud Riigikogu liikmed, kas teie arvate, et mõne „diplomaatilise joomingu“ pärast suurriigid meist tõsiselt lugu peavad? Meie oleme nende meelest, nagu sääsk härja sarvel, kes arvab enesest, et tema „ka künnab“. Suurriikidele pole õieti meie sõprust vaja, ja meile ei anta ka sealtpoolt midagi sõpruse pärast. Ainuke huvi, mis neil meie vastu on, on olnud meie geograafilisest seisukohast, mis üheks läbikäiguteeks osutub suure Venemaa turule pääsemiseks. Et seda läbikäiguteed mitte otse vägivallega ei võeta, selleks ei mõju ka meie diplomaatilised sõprusesidemed kaugeltki niipalju, kui teiste suurriikide kadetus, kes, kui seda teed endale ei saa, seda ka teisele ei taha lubada, — kellel umbes Mikumärdi sulase Hansu moodi hale süda, et ei või näha, kui teisel hästi läheb. (Kaitseminister O. Köster: See ongi vist see põhjus, miks Teie täna niimoodi räägite.) Seesama suurriikide kadetus tegi meid omal ajal iseseisvaks, seesama suurriikide kadetus hoiab meid niikaua, kui see neile tarvilik. Meie ise mängime selles asjas õige väikest osa, ja oleks palju mõistlikum ennast ka selle väikese osa kohaselt üles pidada ja kulukaid välisesindusi sõpruse sõlmimiseks mitte pidada.

Aga reklaam ja meie tutvustamine välismaal? Seda teeb rammumees Jaan Jaago palju paremini, sest kuuldavasti kandvat tema ka Eesti värve püksivärvilil. Aga kaubanduslike suhete otsimine, kas see pole tähtis? On, seda keegi ei salga, aga selleks on meie välissaatkonnad endid just mitte kõige paremast küljest esindanud. Polevat nende otsekohene ülesanne, ja võibolla ei käi see nende arvates nende

auga kokku. Seega võib ehk seletada ka säärast lohakust, nagu see ilmsiks tuli ühe raamatu ilmumise puhul, mis Eesti tutvustamiseks ühes välisriigi keeles välja anti, mille sealne Eesti saadik olevat enne läbi vaadanud, nagu soovitusena selle raamatu eessõnas tähendatud. Läbilugemiseks polnud tal muidugi aega, sest kuidas muidu seletada säärast jämedat viga, et selles uues raamatus veel meie vana valimise seadus, mis paar aastat tagasi enne seda oli uuendatud, veel sees seisab. On see tutvustamine ja õige reklaamitegemine? Lihtsalt lohakus ja hoolimatus. Niisama võiksime lugusid ette tuua kaubanduslike suhete otsimise ja loomise asjus. Välismaaga läbikäimist meie eitada ei saa, Hiina müüri piiramine pole enam otstarbekohane, aga kaubandusliku läbikäimise elustamiseks on meile palju odavam tihe konsulaarvõrk palju kasulik, kui kallid diplomaatilised esindused.

Või mis tulu on meile, kui mitte sõdida tahtvale ja mitte sõdida võivale väikesele riigile, et meil nii mitmes riigis oma sõjaväelised esindajad atashede või muude nimetuste all? On meil teoksil mõni tähtsam sündmus, kas välislaenu saamine, mõne tööstuse mahamüümine või kas või pehmete rööbaste ostmine, siis saadetakse neid asju ajama ikkagi jälle eridelegatsioon, kõigile meie tublidele ja teeneterikastele välisesindajatele vaatamata. Oleks loomulik, kui välisesindajad kõiki neid asju ajaksid, sel moel oleks neist natukegi kasu. Nii aga nagu nüüd, kus neilt aru nõutakse, kuidas kuskil maal kohvi juuakse, kas klaasist või kruusist, ja kas lusikas klaasis või klaasi kõrval kaasa pannakse, on see lihtsalt naeruväärne.

Need oleksid umbkaudu mõtted, mida harilik maksumaksev vabariigi kodanik meie välisesindusest arvab. Kas uus välisestuse seadus siin parandust saab tuua, on väga küsitav. Paranduseks võiks lugeda ehk seda, et § 10. järgi ei saa välissaadik enam ministrile üle pea kasvada, tema võib tagandada, aga sedagi ainult juhtudel, kui välisestuses seisev riigiteenija on majanduslikult raskustesse langenud. Kui õige või otstarbekohane säärase jõukuse tsensus on, see on õige kahtlane. Endisel ajal arvati mõisnikkude poolt, et inimene algab alles paruniga. Önnis doktor Hermann ütles loogika tundmise algama alles doktoriga. Kust maalt aga välisestuse jõukuse tsensus algab, sellest pole seaduses midagi öeldud, ja nii meile teadmata. Mõnelt poolt võidakse kartust avaldada, et kui välissaadikud nii oma ülemuse, see on mi-

nistri, meelevalla alla antakse, see jälle halvasti mõjuks. Ühest küljest võiks iga uus Välisminister vanu saadikuid lahti kangutama ja oma poliitilisi onupoegi asemele sokutama hakata, mis riigile väga koormavaks võiks muutuda, sest saab ju iga välissaadik seaduse järgi veel terve aasta palga pärast teenistusest lahkumist.

Üldkomisjoni seisukoht selles asjas, et § 10 võib käsitamisele tulla ainult neil korradel, kui see riigi prestiiži ja teenistuse huvides tõesti vajalik, on ka väga välv. Kui kedagi üles puua tahetakse, küllap nõõriots leitakse. Aga need on kõik enam-vähem küsimused, mis lihtmaksumaksvat kodanikku, kel võimalik ei ole asja peensusesse tungida, ei huvita, ja seepärast ei võtnud minagi sõna. Mina katsusin ainult lihtrahva arvamist välisesinduse kohta üldiselt kuuldavale tuua, ja see on suure enamuses, parteisse kuuluvusele vaatamata, eitav. Nende arvates ei ole meil välisesindustest praegusel kujul seda tulu, mida nad peaksid andma. Peetakse seda õieti „poliitkameeste seegiks“. Kas see seda on, selle lahenduse jätan igaihe enese hooleks. Mina isiklikult sellele küll vastu vaielda ei saa ega tahagi.

Välisminister J. L a t t i k : Kõrgesti austatud rahvasaadikud! Luban endale teha ainult üksikud lühikesed märkused lugupeetud kõnelejate arvustuste kohta.

Rkl. härra Martna ei ole seadusest enesest rääkinud, ja seepärast ei tule minul tema kõne puhul seadust kaitsta.

Rkl. härra Mihkelson seadis kõnes üles küsimuse, miks Välisminister soovinud seaduse nii kiiret läbiviimist, ja arvas, nagu oleks seadus seepärast mingi puudulik seadus.

Võin tähendada, et iga minister soovib oma poolt esitatud seaduse kiiret läbiviimist, ja et seadus seepärast sugugi puudulik ei ole. Et käesolev seadus puudulik pole, selle tõenduseks on asjaolu, et seadus kahes komisjonis vastu võeti. See tiivustas, julgustas mind selle seadusega nii kiiresti esinema, mille järele on ammu tarvidus ja puudus, ja mille maksmapanemine on juba 12 aastat viibinud. Ja kui ta niikaua teel olnud, siis oli põhjust öelda, et see seadus kiire on.

Rkl. Mihkelson leidis, et ei ole midagi konsulitest räägitud. Selle kohta tuleb eriseadus. Diplomaatilised kullerid ei tule üldse siin arvesse, need selle seaduse alla ei mahu.

Siis puudutas härra Mihkelson alalist esindust Genfis, et see ei olevat ette näh-

tud rahvusvahelises õiguses. Kõik riigid saadavad sinna oma esindajad, ja rahvasteliit iseenesest ei olnud ka algusel rahvusvahelises õiguses, alles viimasel ajal vastu võetud, ja kindlasti võetakse ka esindajate instituut seadusse.

Mis puutub sellesse paragrahvi, kus räägitud saadikute majanduslikult raskest seisukorrast, et siis tulevad nad ära kutsuda, siis, lugupeetud Riigikogu liikmed, ei tule seda nii mõista, nagu nõuaksime meie saadikult mingit majanduslikku tsensust, nagu peaks rikkus otsustama. Vaene võib samuti olla majanduslikult raskes seisukorras, ega see rikka eesõigus ei ole. Välissaadikuid tuleb meil mõõta teise mõõdupuuga kui harilikke riigiteenijaid kodus, sest meil on käepärast abinõud nendega ümberkäimiseks. Aga kujutage ette, kui saadik sattunud majanduslikkusesse raskustesse, tal on veksleid läinud protesti, kui tal on eraettevõtteid, kuidas mõjub see meie riigi prestiihile. Seletuskirjas on öeldud, et see on võetud seadusse selleks, kui äärmine tarvidus seda nõuab, ainult siis võib kasutada seda paragrahvi.

See on modernseaduste nõue, ja nii ei ole meil midagi uut.

Mis puutub lugupeetud rkl. härra Martinson'i kõnesse, — ta ütleb ise oma kõne algul, et ta tahab kõnelda lihtkodaniku seisukohalt, kes makse maksab — siis kui sellele seisukohale asuda ja kõiki asju läbi maksumaksja prilli vaadata, siis võiksin välisteenistuse suhtes veel raskema kõne maha pidada. Aga ma ei oleks härra Martinson'ist seda kõnet uskunud, sest ta on väga palju välismaal reisinud ja kohapealseid olusid näinud ning ta oleks pidanud välisesindust kaitsma. Kui meie oma saadikute vastu lubame niisuguseid kõnesid, siis ei tee meie sellega halba mitte üksile neile, vaid ka endile. Näiteks öelda, et välisdiplomaatiline aparaat on seek. kuhu pannakse inimesed, kes kodumaal leiba ei saa, säärast väljendust meie saatkondade kohta tarvitada ei tohiks. Mina ei ole mõelnud kunagi mingisuguseid seeke luua, vaid olen püüdnud välismaile esindajaid leida ja saata, vastavalt meie rahva hingeelule ja huvidele, paremaid inimesi.

Usun, et meie maksumaksvad kodanikud, ka kõige lihtsamad, ei hinda meie saadikuid nii madalalt, nagu oleksid nad priileivasõõjad. Kui võtta ka koolitamata maamehe seisukoht, nagu härra Martinson nimetas, siis ka tema ei tarvita säärast madalat hindamist nende kohta.

Kui nüüd võtta arviliselt, siis 10 saadikut on iseenesest väike arv. Mõni saadik

esindab mitmes riigis korraga, kui mõnel pool on kergem neid ülesandeid täita, on teisel, kus läbikäimine suurem, muidugi ka ülesannete täitmine raskem. Ja kuna meie majanduseelu päev-päevalt keerulisemaks muutub, paneb see suuremad ja raskemad ülesanded välissaadikule. Seepärast peab saadik kõik selle kaasa elama, iseend täien-dama, et asja kursis olla, ja see on küllalt suur ja raske ülesanne. See aeg, lugupeetud Riigikogu liikmed, on mõõdas, kus väikese riigi saadik võis „grand ambassadeur'i“ mängida. Vaid meie nõuame oma saadikult, et ta tunneks meie rahva mentaliteeti, meie rahva hingeelu, tunneks tema maksujõudu ja olemasolevaid raskusi ning katsuks meie rahvast teistes riikes meie kohaselt esindada. See ülesanne ei ole kerge. Mina igatahes julgen rahvaesinduse ees igal ajal meie välissaatkondi kaitsta. Kui seal vast ühes või teises saatkonnas üksikud vead leiduvad, siis on katsutud neid parandada ja heaks teha.

On üldiselt tunnustatud, et on tarvis välissaatkonnad liikuvamaks teha, ja seda püüab seadus läbi viia.

Mis puutub etteheitese välissaadikute lahtilaskmise ja ümberpaigutamise suhtes, nagu tahetakse siin mingit shikaani tarvitada või onupojapolitikat, et teistele kohad vabaks teha, siis ei ole seadus kindlasti selleks loodud. Peab olema võimalus neid inimesi, kes neile pandud ülesannetega hakkama ei saa, kohalt liigutada. Peab olema võimalus neid ära kutsuda. See seisukoht ei maksa mõne üksiku isiku kohta, vaid selles suhtes tuleb teosteda nii, nagu see välissaatkondade ja välispolitika seisukohalt tarvilik.

Aruandja A. Tupits (lõpusõna): Kui välisteenistuse seadus üldkomisjonis arutamisel oli, ei olnud seal selle kohta palju vaidlusi, vaid seadus võeti peaaegu üksmeelselt vastu. Nüüd on aga Riigikogus selle seaduse arutamisel mitmed kõrvalised küsimused üles tõstetud, muu seas ka need, mis praegu meie välispolitika alal päevakorral. Näiteks kõneles härra Martna meie välispolitikast üldse, meie välisesinduste võrgust ja mitmesugustest teistest küsimustest, nagu korteriküsimusest, turbatööstusest j. n. e., mis käesolevasse seadusse üldse ei puutu. Mina kui komisjoni aruandja muidugi nende küsimuste juures peatuda ei saa, ega ei saa vastata ettetoodud väidetele. Samuti ei peatanud viimane kõneleja rkl. Martinson selle seaduse juures sugugi. Vahepealne kõneleja rkl. Mihkelson arvustas seadust, kuid temale on härra Välismi-

nister vastanud, ja seepärast ei ole tarvidust minul neid väiteid kordama hakata.

Ma pean tähendama, et selle seaduse tuum peitub § 9., mis annab õiguse välisesindajaid ja välisteenistuses seisvaid teisi riigiteenijaid tarbekorral ümber paigutada ja vajaduse korral ka vallandada. See paragrahv on tingimata tarvilik, ja juba selle paragrahvi tõttu tuleb see seadus vastu võtta. Sellest saab aru isegi vastasrind, sest kui siin üks sotsialistide kõneleja sellele paragrahvile vastu vaidles, siis sotsialistide ridadest hüüti, et meie ei või oma välissaadikuid broneerida. Seda on meile möödunud aastad näidanud, et seda teha ei või, ja seepärast on selle seaduse vastuvõtmine õigustatud, ja mul jääb ainult üle üldkomisjoni nimel uuesti korrata varemtehtud ettepanekut,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

2. Laevade kokkupõrgete seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. P u n g : Austatud Riigikogu liikmed! Mineval aastal ühines Eesti Brüsselis 23. septembril 1910 sõlmitud lahtise konventsiooniga laevade kokkupõrgete kohta. Kõik tähtsamad mereriigid olid juba enamalt selle konventsiooniga ühinenud, ning mitmed riigid olid konventsiooni reeglid sisemaa seadustena maksma pannud. Eestis on seni maksev Vene kaubanduseadus, milles ka laevade kokkupõrked käsitlemist leidnud. Vene kaubanduseadus on nii selles osas kui ka muus osades väga vananenud ja ei vasta enam kuidagiviisi uueaja oludele. Brüsseli konventsiooni ratifitseerimisega said moodsa seadusliku aluse juriidilised vahekorrad, mis tekivad laevade kokkupõrke korral Eesti kodanikkude ja välismaalaste vahel, või konventsiooniga seotud välismaalaste vahel, kui nende laevad kokku põrganud Eesti territoriaalvetes, — kuid vahekorrad lahendamiseks Eesti kodanikkude eneste vahel jäi maksvusele Vene kaubanduseadus. See olukord ei ole loomulik ning tuleb kõrvaldada. Selle küsimuse kõige loomulikum ja järjekindlam lahendusviis on see, et meie ka oma siseriigis Brüsseli konventsiooni reeglid suuremate muudatusteta maksma paneme, mille tõttu siis ka selles asjas rahvusvaheline õigus ja meie siseriigi seadused ühtlase aluse saavad. Õiguslik partikularis igas üksikus riigis ei lase end selles asjas kaitsta.

Mis esitatud seaduseelnõu sisusse puutub, siis tuleb tähendada, et temas mõned põhimõtteliku tähendusega juriidilised mõisted leiduvad, mis meil tänini veel täiesti kodused ei ole. Seepärast tuleb nende mõistete tõlgitsemisel meie juristidel, eriti meie kohtutegelastel välismaade teoreetilist õiguseeadust kui ka rikkalikku kohtupraktikat kasutada. Selleks on laialine välismaade, eriti Prantsuse, juriidiline kirjandus ja kohtuotsuste koguteosed. Kahtlemata toob selle kirjanduse ligem tundmaõppimine meie juriidilisele mõtlemisviisile ja õiguslikule arenemisele suurt kasu. Iseäranis tähtis on seda asjaolu laevanduseõiguses silmas pida, sest just selle õiguseala tundmine on meil puudulik, ning kohtupraktika ei või meil, meie väikese laevanduse tõttu, suur olla.

Huvi pakuvad uues seaduses järgmised eeskirjad, mille sisu ja ulatus meie senistes seadustes tundmatud.

Uues seaduses on laevale kui niisugusele iseseisva juriidilise üksuse tähendus antud. Laev figureerib seaduses mitte kui õiguse objekt, mis tema oma loomulikkude omaduste poolest tõsiselt on, vaid kui õiguse subjekt. Sellega loob seadus laevaasjanduses uue kunstliku õigusliku kuju, nagu seda samuti on üldistes tsiviilseadustes juriidiline isik, kellel iseenesest ei ole tsiviilõiguslikke põhiõigusi, nagu tahte- ja teguvõim, vaid kellele need õigused annab positiivne seadus, määrates, et neid põhiõigusi teostavad juriidilise isiku kollektiivorganid nende seaduslikkudes koosseisudes. Kui nüüd on uues seaduses määratud, et laev võib süüdi olla kokkupõrkes ja et laev on vastutav kokkupõrke läbi tekitatud kahjude eest, siis näitab nende määruste sõnastus, et seadus käsitleb laeva kui õiguse subjekti.

Loomulikult ei või tsiviilõiguslikku süütegu korda saata ega selle eest vastutust kanda laev, kui füüsiline õiguse subjekt, vaid seaduse määruis tuleb nii mõista, et tsiviilõiguslikku vastutust peavad kandma kordasaadetud süüteo eest eeskätt laevaomanik või laevaperemees ning ühtlasi neist olenevad isikud, kes laevaperesse kuuluvad. Sellega on kolmandate, kahjusaavate isikute, ees vastutavad oma tegudega kõik isikud, kes laeva käsutamisest või tema navigeerimisest ühel või teisel viisil osa võtavad. Kõik süüteod, mida need isikud in corpore või üksikult korda saatnud, põhjustavad vastutuse laevade kokkupõrke eest. See vastutus tabab laevaomanikku või laevaperemeest, kuid süüdi võivad olla laevade kokkupõrkes peale nende isikute

ka need isikud, kes laevaperesse kuuluvad või kes laeva navigeerimisest osa võtavad, nagu vabaloots j. n. e. Kõik need kasuistlikud juhtumised on kokku surutud sõnastusse, et kui laev on süüdi kokkupõrkes, siis on see laev vastutav kokkupõrke läbi tekitatud kahjude eest. Säärane sõnastus on põhjendatud peale selle ka veel seega, et kokkupõrkest tekkinud kahjud ei kuulu igakord täiel määral tasumisele, vaid ainult kuni summani, mis vastab laeva ja tema päraldiste väärtusele. Ka Brüsseli konventsioonis on laev õiguslikult personifitseeritud, ning meil ei ole põhjust konventsiooni sõnastusest ilma kaaluva põhjendusega kõrvale kalduda, olgugi et mõned välismaa seaduseandlused, näiteks Saksamaa oma, seda sõnastust üle ei ole võtnud, muutes sõnastusega aga ka konventsiooni määruste mõtet. Kui Saksa seadus tarvitab laeva nimetuse asemel sõna „Besatzung“, siis kitsendab ta seega nende isikute ringi, kes laevade kokkupõrkes süüdi võivad olla, kuid seda kitsendust ei ole meil tarvis omaks võtta.

Edasi on käesolevas seaduses maksmat pandud uus põhimõttelik määrus, mida ei meie üldine tsiviilseadus, ega ka eriseadused tänini ei tunne. Nimelt näeb uus seadus ette, et kui kokkupõrge sündis ühise süü läbi, kannab vastavalt iga laev vastutust proportsionaalselt oma süü raskusele. Ühise süü jaotamine proportsionaalselt süü raskusele võiks põhimõttelikult tarvitusele tulla igal juhtumisel, kus ühise teo läbi kahju on tekkinud kahele või mitmele teost osavõtnud isikule, ning kus need isikud on kahju tekitamisel teataval määral süüdi. Iseäranis selgesti võib aga ühise süü küsimus üles kerkida laevade kokkupõrke korral, sest tegevus laevanduses on seotud väga mitmesuguste ja keeruliste tingimustega, mille rikkumine teistele isikutele materjalselt kahju võib teha. Kui selles süüdi on ainult isik, kes kahju tegi, siis langeb vastutus kahju eest ainuüksi sellele isikule. Kui aga ühtlasi ka kahjusaav isik niisamasugusel määral kahju tekkimises süüdi, nagu kahjutegevus isik, siis loetakse mõlemapoolse süü tagajärjed kompenseerituks, ning igaüks neist peab oma kahju ise kandma. Loomulikult tulevad lugeda kompenseerituks süü tagajärjed ka sel korral, kui süü proportsiooni ei ole võimalik kindlaks teha.

Põhjendused seaduseelnõu muude tähtsamate eeskirjade kohta on lühidalt tähendatud valitsuse seletuskirjas. Üldkomisjon on seaduseelnõu muudatusteta vastu võtnud. Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

3. Laevade päästmise ning neile abiandmise ja uppunud ning randunud varade seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. Pung: Käesoleva seaduseelnõu kohta on maksvad samad üldised põhimõtted, mis ma siin ette kandsin laevade kokkupõrgete seaduse puhul. On aga siiski isesuguseid määrusi selles seaduseelnõus, mis nõuavad ligemalt vaatlemist. Ma ei taha siin sisuliselt neid ette kandma hakata, vaid tähendan ainult mõnele kaaluvale osale selles seaduseelnõus, mis mõõduandvat osa mängivad selles seaduses. Laevade päästmisel ning neile abiandmisel kui ka randunud varade koristamisel ja nende päästmisel tulevad maksvusele isesugused määrused, mis ei ole väljendatud üldistes tsiviilseadustes. Esimene määrus selles asjas on see, et iga abiandmine, mis teostunud kasulikkude tagajärjedega, annab õiguse saada õiglast tasu.

Seda määrust tsiviilseaduses ei ole, ja kui säärast määrust ei oleks mereseaduses, siis loomulikult päästmise ja abiandmise eest ei oleks võimalik tasu nõuda. Kuid juba ajalooliselt väljakujunenud viis on laevanduses säärane, et iga kasulik toimetus laevavarade päästmisel ja abiandmisel inimestele peab tasutama, ja kõigepealt need kulud, mis seejuures tekivad, kaetama. See on üks põhimõte, mis selles seaduseelnõus kindlaks fikseeritud.

Teine põhimõte ei käsitle tasumise aluseid, vaid ainult normeerib vahekorda, kuidas päästetasu jaotada nende isikute vahel, kes päästmisest ja abiandmisest osa võtnud. Siin tuleb kõigepealt arvesse laevomanik või -peremees, siis laevajuht ja meeskond. Seaduses on ligemalt määratud, missuguses vahekorras tasu abiandmise ja päästmise eest nende isikute vahel jaotatakse.

Seaduses on veel tähtis määrus selle kohta, et tasu päästmise ja abiandmise eest peavad maksmat ainult päästetud varade omanikud. Kui aga päästetakse inimesi, siis need päästetud inimesed ei ole kohustatud selle eest tasu maksmat. See päästmine peab sündima inimsuse tunde järgi.

Need on lühidalt põhjanevad määrused selles seaduses. Teine osa selles seaduses käsitleb korda, kuidas tuleb päästmist korraldada ja päästetud varad alal hoida ja tarbekorral realiseerida. Selleks on seaduse järgi ellu kutsutud isesugune instituut, nõndanimetatud rannavanema instituut. See ei ole tasuline, vaid auamet, ja

see amet ei too enesega kaasa mingeid koormatusi riigikassale.

Kui aga rannavanemat ei peaks leiduma kohalikkude inimeste hulgast, siis on valitsusel õigus panna rannavanema kohustused kas tolliametnikkudele, piirivalvuritele, lootsidele, tuleornüülematele j.n.e. See on ainult sel korral, kui kohalikkude inimeste hulgast keegi rannavanema ametit vastu võtta ei soovi. Nagu ma tähendasin, on rannavanema ülesanne see, et ta päästetöid korraldab rannal, ja kui juba on varandused päästetud, siis asub ta, kui varandused on väikesed, otsekohe nende realiseerimisele, teistel kordadel aga selgitamisele, kes nende päästetud varanduste omanik. Selleks on rannavanemal vastavad õigused, ja kui teist teed ei leidu selleks, et varade omanikku üles leida, siis on tal õigus ajalehtede kaudu üleskutseid avaldada, mille järgi omanikku kutsutakse teatava aja jooksul vastu võtma päästetud varu.

See oleks lühidalt selle seaduse sisu ja ta kandvamad osad. Üldkomisjonis on see seadus väikeste muudatustega vastu võetud. Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

4. Tolliseadustiku §§ 90, 92—94 muutmise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. Pung: Käesolev seaduseelnõu oli alguses kavatsatud kui osa laevade päästmise ning neile abiandmise ja uppunud ning randunud varade seadusest. Üldkomisjon tuli arvamisele, et selle seaduse osana panna maksma eriseaduse muudatusi, mis Tolliseadustikus tuleksid ette võtta, ei oleks soovitatav. Seepärast eraldas üldkomisjon selle osa eelmisest seadusest ja otsustas selle esitada Riigikogule iseseisva seadusena. Käesoleva seaduseelnõu juures ei ole tarvis pikemalt peatuda, sest muudatused, mis tolliseadustiku vastavais paragrahves ette võetakse, on määratud ainult kokkukõlla viimiseks laevade päästmise ning neile abiandmise ja uppunud ning randunud varade seaduseelnõuga. Ainult üksikud väikesema tähtsusega muudatused on vastavais paragrahves tehtud, ja kus on olnud tarvidus, seal on ka rannavanema õigused ära tähendatud. Muudatused on nii väikese tähtsusega, et neid ei ole mõtet ette kanda. Teen üldkomisjoni nimel ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

5. Isikutõestamise ja liikumise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja J. Klement: Austatud Riigikogu liikmed! Esitatud seaduseelnõu on kahtlemata meie administratiivseaduste hulgas, mis viimasel ajal vastu võetud, üks tähtsamatest, kuna ta lähemalt korraldab üht põhiseadusega kindlustatud kodanikkude põhiõigust, nimelt liikumise ja elukoha muutmise vabadust.

Põhiseaduse § 17. järgi on liikumine ja elukoha muutmise Eestis vaba. Seda vabadust võib kitsendada ainult kolmel juhul: kohtuvõimude korraldusel, tervishoidlikkudel kaalutlustel ja sõjaseisukorra ajal. Praegumaks va Vene passiseaduse järgi oli isiku liikumisloaks vaja erilist dokumenti — passi; ei saanud passita alalisest elukohast minna väljapoole. Esitatud seaduseelnõu muudab meil passi ehk isikutunnistuse võtmise kohustuse. Ei ole tarvis mingit dokumenti isiku tõestamiseks. Kui inimene oma alalisest elukohast lahkub, ja vajadus on politseis sisse kirjutada, siis ei ole tarvis erilise isikutõestava tunnistuse või passi ettenäitamist, vaid kodanik ainult teatab, kes ta on, ja annab vastavad andmed, mis registreerimiseks nõutakse, ja sellest on küllalt. (L. Raudepp, krst: Kui ta aga valeandmeid annab?) Dokument võib ka vale olla, ega see asja ei päästa. Säärast korda, kus isikul dokument pidi olema isiku tõestamiseks, ilma milleta liikuda ei saa, tundis ainult Venemaa. Lääne-Euroopa riikides säärast korda ei ole, ja seda ei tunta, vaid kodanik liigub kodanikuna ilma, et tal oma tõestamiseks alaliselt dokument kaasas peab olema. Reeglina ei ole kodanikul vaja mingit tõendust ette tuua. Kordadel, kui ametiasutustel tarvidus peaks tekkima kodaniku isiku kindlaks tegemiseks, kui teatavad kahtlused kodaniku kohta esile keruvad, võib kodanik igasuguseid tõendusi oma isiku tõestamiseks ette tuua. Vene seaduses oli ainsaks tõenduseks pass. Ka meil maksvate korralduste järgi oli ainuõigeks isikutõestavaks dokumendiks isikutunnistus. Uue seaduse järgi on säärasel korral võimalus ette tuua igasuguseid tõendusi. Missugused need tõendused olema peavad, seda seadus lähemalt ei loetle, vaid jätab küsimuse lahtiseks. Need tõendused võivad olla mitmesugused: kirjalikud dokumendid, ametikaardid j.n.e. Võiks ka kõne alla tuua ametiasutuste ja muud kirjad, mis kodanikul kaasas. Samuti on küllaliseks isikutõestamiseks tunnistajate tõendused.

Isiku tõestamist nõutakse isikult ainult erakorralistel juhtudel, ja kus ametivõimudel eriline tarvidus isiku legitimeerimist nõuda. § 1., mis ütleb, et kodanikul on õigus igasuguseid tõendusi ette panna, kui selleks tarvidus, jätab iseenesest õige laialised võimalused valitsuseasutustele ja kohapealsele administratiivvõimu esindajatele ja ametnikkudele otsustamiseks, kuivõrt usaldavaks nad üht või teist tõendust peavad. Siin on palju ametnikkude subjektiivsusest arvamist. Ametivõimud ei saa aga isiku tõestamiseks mingite vormaliste täitmist nõuda, kui selleks olulist tarvidust olemas pole, samuti ei saa nad vastu vaielda, kui tõestuseks ükskõik milline kindel tõendus ette pandud. Seaduse sisu järgi peaks isikutõestamise nõudmisi tulema ette harva. Et isiku tõestamise nõudmise võimalused ette nähtud, on tingitud sellest, et praegune uus seadus loob ristivastupidise korra praegumaksvale korrale, s. o. ülemineku praegumaksvalt passi-süsteemilt uuele süsteemile, mida tuntakse Lääne-Euroopas, kus isiku tõestamiseks dokumente ei nõuta. Ülemineku ajajärgul võib ette tulla juhuseid, kus tekib tarvidus isikut tõestavate dokumentide nõudmiseks. Tõendused ise võivad aga väga mitmesugused olla. Muidugi valitsuse määrustega, mis selle seaduse põhjal antakse, võib lähemalt määrata, missuguseid tõendusi ühe või teise juhtumise jaoks tarvis tuua.

Tunnustades üldse põhimõtet, et kodanikul dokumente tõenduseks tarvis pole, teeb seadus sellest siiski terve rea tähtsaid erandeid. Kõigepealt ei kaota seadus isikutunnistust või passi täielikult, vaid ta jätab isikutunnistuse püsima, kuid kaotab passivõtmise sunduse. Seaduse § 2. järgi võib iga kodanik, kes soovib saada oma isiku tõestamiseks isikutunnistuse või väljaspool vabariigi piire liikumiseks passi või seda asendava dokumendi, võib neid omandada käesolevas seaduses ettenähtud korras. Edasi võib Vabariigi Valitsus teatavatel kordadel maksma panna üksikutes kohtades isikutunnistuse võtmise kohustuse, aga ainult neil kordadel, kui hädaoht ähvardab riigi julgeolekut, avalikku rahu või korda.

Isikutunnistuse võtmine ei tähenda veel liikumise piiramist. Liikumise piiramist võib ette võtta kolmel juhul: kohtuvõimude nõudel, tervishoidlikkudel kaalutlustel ja sõjaseisukorra puhul. Käesoleva seaduse § 3. järgi võib Vabariigi Valitsus maksma panna isikutunnistuste võtmise kohuse ka siis, kui sõjaseadus välja kuulutatud ei ole, aga kui hädaoht ähvardab riigi julgeolekut, avalik-

ku rahu või korda. Muidugi on Vabariigi Valitsusest, missuguses suunas käesolevat seadust täidetakse, samuti ka see, millal isikutunnistuse võtmise kohustus maksma pannakse. Piir on pandud sõnadega „kui hädaoht ähvardab riigi julgeolekut, avalikku rahu või korda“.

Mis puutub välismaalaste liikumise korraldamisse, siis on jätud see Vabariigi Valitsuse korraldada, kes seda teeb oma määruste alusel. Välismaalaste liikumise korraldamisel peab valitsus muidugi silmas pidama rahvusvahelisi konventsioone, mis välismaalaste liikumist korraldavad rahvusvaheliselt, samuti ka maksmaid seadusi. Senikaua, kui mingeid kitsendavaid määrusi pole maksma pandud, on loomulik, et välismaalased kasutavad samu õigusi, kui vabariigi kodanikud.

Seaduse § 5. käsitab laialist küsimust, väljarändamise küsimust. Selle küsimuse kohta ei ole meil seaduslikke norme olemas. Käesoleva seaduse § 5-ga tahetakse anda Vabariigi Valitsusele õigus oma määrustega korraldada väljarändamist. Väljarändamise all tuleb mõista suuremat, massilist iseloomu kandvat liikumist, kus inimesed suuremal hulgal rändavad välja teistesse riikidesse, ja sinna asuvad alaliselt elama. Selle paragrahvi juures oli komisjonis pikemaid vaidlusi, kusjuures ühelt poolt leiti, et selle suure küsimuse korraldamist ei saa jätta valitsuse määruste hoolde, vaid see peaks sündima seadusega. Teiselt poolt leiti aga, et väljarändamine võib kiiresti kerkida päevakorrale, ja et reguleerivate seaduste maksmapanemine sel puhul kerge ei oleks, seepärast peaks valitsusel võimalus olema korraldavaid norme maksma panna igakord, kui suurema ulatusega väljarändamise sümptomid päevakorrale kerkivad.

Seaduse teine peatükk kõneleb elanikkude liikumise kontrollist. Komisjon leidis, et oleks tarvilik, et kodanikud, kes ühest kohast teise, ühest riigiosast teise liiguvad, oleksid registreeritud oma alalises elukohas või ajutises peatusekohas ja sisse kantud majaraamatutesse. Majaraamatutesse sissekirjutamine sündis seni isikutunnistuse põhjal. Kuna uus seadus isikutunnistuse kohustuse kaotab, ei saa selle ettenäitamine olla enam tarvilik, vaid sissekirjutamine sünnib kodanikkude eneste poolt antavate andmete põhjal. Tekkis küsimus, kas peaks majaraamatutesse kirjutamist kogu riigi peale laiendama, või peaks see sündima ainult seal, kus liikumine suurem, ja kus registreerimise läbiviimine kergem. See tähendab, kas nõuda elanikkudelt registree-

rimist ainult linnades või ka maal. Üldkomisjon leidis, et maal majaraamatute pidamine, mis praegu küll kohuslik, ei ole tulemusi andnud. Neid ei ole suudetud korras pidada osalt ka seetõttu, et vallavalitsused inimeste elukohtadest sagedasti kaugel asuvad, ning seetõttu sisse- ja väljakirjutamine raskendatud. Et maal liikumine ei ole nii sagedane, et liikumine väike on, arvati, et maal võiks majaraamatute kohustus ja elanikkude sunduslik registreerimine ära jääda. Kuna aga linnades ja alevites, kus liikumine sagedane, ja elanikud tihedamini koos, see siiski tarvilikuks peetakse.

Edasi, üksikute maakohtade kohta jääb Kohtu- ja siseministril, kui selle seaduse teostajal, õigus ka majaraamatute kohustust maal maksma panna, kui see põhjendatud asjaolude tõttu tarvilik.

Seaduse peatükk III käsitleb isikutunnistusi, dokumente, mille võtmine kodanikele sunduslik ei ole, kuid mille iga kodanik endale võtta võib, või mille võtmise kohustuse Vabariigi Valitsus võib maksma panna.

Üldkomisjon peatas isikutunnistuste juures pikemalt, nimelt selle juures, milliseid andmeid peab sisaldama isikutunnistus. Kõigepealt kaaluti küsimust, kas pole tarvilik, et seadus määraks, missugused andmed peaksid isikutunnistusel olema, või tuleks seadusele juurde lisada isikutunnistuse vorm. Komisjon leidis, et seda tarvis ei ole, vaid vormi kindlaksmääramine võib jääda Vabariigi Valitsuse hooleks, kes seda teeb arenevaid elunõudeid ja tarvidusi silmas pidades. Küll aga avaldati komisjonis isikutunnistuse sisu ja vormi kohta mõnd soovi, mida ma lühidalt siin ette kannan. Kõigepealt tekkis küsimus, kas peab meil väljaantavatel dokumentidel üldse, selle hulgas ka isikutunnistustel, olema märgitud isiku isanimi või mitte. Siin tuli komisjon arvamisele, et meil isanime määramine dokumentidele seadustega õigustatud ei ole. Isanimi oli ette nähtud Vene passiseaduses. Seal oli täpselt öeldud, et pass peab sisaldama kodaniku perekonna-, isa- ja ristinime. Kui meil vana Vene passiseadus kaob käesoleva seaduse vastuvõtmisega, siis kaob ka seaduslik alus tunnistustele isanime märkimiseks. Veel rohkem — Perekonnaseisu seaduses, mis meil korraldab perekonnaseisu registreerimist, on meelega välja jäänud isanime märkimine. See oli teises Riigikogus vaidluse all, eriti Riigikogu komisjonides, ja on näha, et komisjon on meelega välja jätnud isanime tarvitamise. Isanime ei tarvitata ka teistes riikides, välja arvatud Rootsi, kus isanimi figu-

reerib dokumentidel. Teistes maades tarvitatakse kodaniku nimeks ainult risti- ja perekonnanime. Isanime tarvitamisel on rida raskusi, ja isanime märkimine ei anna kodaniku kindlakstegemiseks mingisuguseid paremusi, sest et meil, kus isanime tarvitatakse, on ometi küllaliselt juhte, kus mitmel inimesel on ühesugune risti-, perekonna- ja ka isanimi. Eriti suuri raskusi teeb isanime märkimine väljaspool abielu sündinud kodanikkudele. Vene ajal märgiti passile ema nimi. Et säärane olukord halb ja piinlik neile kodanikkudele, on endast arusaadav.

Teiseks tõsteti küsimus, kas peaks isikutunnistus sisaldama rahvuse märkimist. Rahvuse märkimine isikutunnistusel on tõstnud meil seni esile rea vaidlusi. Tihtipeale on kodanikud passivõtmisel lasknud end märkida ühte rahvusse kuuluvaks, ja pärast on tulnud siseministeeriumiga rahvuse äärmärkimise pärast sekeldusi.

Põhiseadusest loeme, et kodanikud on vabad oma rahvuse määramises. (J. Tõnisson, rhv: Aga mitte iga öö järele.) Isikutunnistus ei saa olla see kontroll, mille abil kodaniku rahvus määratakse. Sellespärast arvas üldkomisjon, et rahvuse märkimine uutele isikutunnistustele ära jääma peaks. Arvati veel, et isikutunnistusel võiks ära jääda elukutse märkimine. Vaevalt on sellel mingit tähtsust. Isikutunnistustele kindlat elukutset märkida pikemaks ajaks oleks raske, sest see on üks kodanikkude tunnustest, mis väga tihti muutub: täna ametnik, homme advokaat j.n.e.

Need kolm küsimust olid üldkomisjonis kaalumisel, ja üldkomisjon, esitades käesoleva seaduseelnõu, loodab, et valitsus isikutunnistuse vormi määramisel neid seisukohti arvestab.

Seaduseelnõu IV peatükis kõneldakse passidest. Dokumendid, mis kodanikkude legitimeerimiseks välja antakse, on kaht liiki: ühed sisemaalised dokumendid, isikutunnistused, teised — passid, mis välismaale sõitmiseks tarvilikud. Passid jagunevad kolme liiki: välispassid, mis võib saada iga kodanik, kes välismaale sõidab, diplomaatilised passid ja ministeriaalpassid. Passide asjas tuli üldkomisjonil tegemist teha küsimusega, mis ainult kaudselt selle seaduse juurde kuulub, nimelt suvituse küsimusega.

Meil on palju suvitusekohti, mille arenemine meie oludes tähtis. Suurele hulgale meie kodanikest suvituseküsimus on eluküsimus. Sellele küsimusele ei ole parlamendis seni pööratud tähelepanu, vaid on lastud suvitusekohti areneda omaette, ilma

et riigikeskasutused oma poolt kaasa aidanud oleksid. Üldkomisjon arvas, et oleks võimalik välispassidelt võetavat maksu suurendada ning sel teel sissetulevad summad määrata suvitusekohtade korraldamiseks, suvitusekohtade reklameerimiseks välismail j.n.e., andes Vabariigi Valitsusele õiguse, nende summade tarvitamiseks määrusi anda. See seisukoht leidis üldkomisjonis üksmeelse poolehoidu ja on väljendatud käesoleva seaduse § 23-s. Üldkomisjonis seisukoht on, et välispasside maks ei tohi olla väga kõrge, ja meie oleme teadlikud, et rahvusvaheliselt selle poole tüüritakse, et välispasside maks võimalikult odav oleks. Seepärast on paragrahv nii redigeeritud, et on määratud kindlaks välispasside maksu ülemmäär, mille piirides Vabariigi Valitsusel on õigus maksu võtta. Valitsus võib aga ka maksumääru liigitada ja teatavate kodanikkude kohta maksud ära jätta.

Kokkuvõttes olgu seaduse kohta tähendatud, et ta kannab raamiseaduse iseloomu otsekoheses mõttes ja annab valitsusele tema terves koosseisus kui ka Kohtu- ja siseministrile laiemaid võimalusi selle seaduse käsitamiseks. Kuivõrt liberaalselt seadus ellu viiakse, oleneb suurel määral administratiiv-võimust, valitsusest ja Kohtu- ja siseministrilt. Eeldame, et Vabariigi Valitsus määrusteandluses kinni peab üldisest seaduse vaimust, ja et seaduse täitmine sünniks liberaalsemalt. Et siin valitsusele on õige laialisi õigusi antud, siis on see tingitud sellest, et üleminek ühe süsteemi juurest vabamale süsteemile ei sünniks liiga järsku, et siin murrang esile ei tuleks. Et see kõik loomulikult sünniks, selleks on tarvilik, et valitsusevõimudele antakse siin vabadus korraldavat kätt tarvitada ja kitsendusi üksikutele kordadel maksma panna, kui selleks eriline tarvidus peaks esile kerkima.

Üldkomisjon on seaduseelnõu läbi vaadanud, on teinud seaduseelnõus rea parandusi, mis eelnõu seletuskirjas lähemalt seletatud. Seadus on üldkomisjoni poolt vastuvõetavaks tunnustatud, millepärast teen Riigikogule ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Vaheaeg kl. 19.20 min. — kl. 19.40 min.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

6. Maanteede seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Omaavalitsuse komisjoni aruandja O. Suursõõt.

(Pealkiri.)

R. Kuris (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tahtsin paar sõna tähendada selle seaduseelnõu süsteemi iseloomustamiseks. Peab ütlema, kogu Maanteede seadus on süsteemilt ja vormilt eriline, on vastolus vastavate meie omavalitsuste korraldustega, ühtlasi oma kuju poolest väga raskepärane. Iseloomustuseks võiksin nimetada näiteks § 30., mis käsitleb maksustamist, kus maksustamisel pannakse liikuma terve suur aparaat. Ma tegin mõne kokkuvõtte ja sain neid asutusi tervelt seitse, mis tarvis selleks liikuma panna, et maksumäär kindlaks teha — maavalitsus, maavolikogu, vallavalitsus, maanteede osakond Teedeministeeriumis, maksudevalitsus, Teedeminister ja Majanduseminister, siis oleks meil alles maksunorm kindel. Edasi tulevad aga vastulaused ja protestid, mis jällegi läbi käivad terve rea ametiasutusi kuni Majanduse- ja Teedeministrini. Nüüd algab maksude sissenõudmine, ka seal tuleb jällegi teotsema rida asutusi juurde. Mina sain poolteist tosinat ametiasutusi, kes peavad tegevuses olema selleks, et Maanteede seaduse § 30. põhjal makse korraldada ja sisse nõuda. Minu härrad, see maksustamise viis on liiga raskepärane. Täiesti võimalik on meie riigikorra juures neid maksustamisi 2—3 asutuse läbi korraldada, mis täiesti oleks ka lihtne, ja ei tarvitseks sugugi säärast keerulist süsteemi otstarbult liikuma panna.

Edasi on iseloomulik kord sisse viidud ka § 36. juures, kus maksma pannakse põhimõtte, et kui üks võimukandev ametnik kohapeal oma ülesannet ei täida, siis ei ole tal mingisugust muud vastutust, kui et pannakse teine tema asemele täitma ja nimelt see, kes revideerinud on. See põhimõtte ei ole sugugi vastuvõetav. Nii on tahetud teha eeskätt maavalitsuste suhtes, kes ei ole oma ehitusetöödega alanud või neid töid täitnud määratud tähtajaks. Mu härrad, mis tähendab, ei ole alanud töid või neid täitnud? Teie teate, mis tähendab, kui üks asutus on tööd alanud, ja tööde kestuse ajal tuleb kontrolliv aparaat ja võtab käest töö ära ning hakkab neid ise täitma. Siin võivad tekkida igasugused tsiviilnõudmised kolmandate isikute seisukohalt, kes on töö hangetena oma kätte võtnud, ja nende lahendamine on raske. Meie teame, et maavalitsused on vastutavad nagu kõik riiklikud ametnikud oma kohustetäitmisest. Neid võib sama hästi kohtu alla anda, tagandada ja ka vastutusele võtta. Mispärast meie ei talita siin samuti kui mõnede teiste ametnikkude juures? Ütleme, et riigimaadeülem antud korraldusi ei täida, siis

ei anta tema ülesandeid teistele täitmiseks, vaid talitatakse teisiti. Siin teeb see uus süsteem praktilise töö juures raskusi, kuna revideeriv asutus asub teostaja ossa.

Edasi on viidud sisse § 38, kus eelarvete ja aruannete kinnitamine kuulub härra Teedeministrile. See § 38 on iseenesest ka vastolus maksva Maanteede seaduse § 56., kus öeldakse selgesti, et iga maavalitsuse juurde asutatakse teedekapital, mille summased võib tarvitada vastava maavolikogu poolt määratud piirides. Tähendab maavolikogu on ainult see, kes määrab ära piirid, kuidas tarvitada maavalitsuse juures asuvat teedekapitali.

Teedeministeeriumi juures asuva kapitali eest vastutab muidugi härra minister. § 38 toob sisse sootu uue mõiste. Teedeminister kinnitab mitte ainult eelarve, vaid samal ajal ka aruande. Selle järele ei ole mingit tarvidust, sest juba maksva korra ja määruste järgi kinnitab Teedeminister niikuinii töönormid, töökavad, hanke lepingu teksti j. n. e., nii et ei ole põhjust seda kogusummat eriti kinnitada, kuna see kinnitamise põhimõte sügavasti riivab omavalitsuse õigusi. Maavalitsused vastutavad teataval määral maavolikogude ees, nagu seda ette näeb § 56. Siin võib tulla kaheksugune olukord: maavolikogu määrab krediidid ja nõuab oma organitelt vastutust, kuna teiselt poolt jälle Teedeminister eelarveid ja aruandeid kinnitab. Võib tekkida seisukord, kus omavalitsuse üksikud ametnikud ei suuda talitada kahe võimu soovide kohaselt, mille tõttu võivad tulla ette vastolud kahe võimu vahel.

§ 60. määrab erilise korra arvestamiseks ja hoidmiseks kõigile neile maavalitsuse summadele, mis asuvad maavalitsuse teedekapitalis. Teatavasti on meil maksev 1920. aastast ajutine seadus maa- ja vallavalitsuste sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete kohta. Nimetatud seadus näeb ette kindla korra, kuidas eelarve kokku seatakse, aruanded kinnitatakse j. n. e. § 60 teeb aga erandeid, loob jällegi uue süsteemi ja tahab määrata erilise korra. Ei ole mõeldav, et maavalitsusel, kellel peale teedekapitali mitmesuguseid teisi kapitale, iga kapitali kohta oleks eriline järelevalve, hoidmise ja kasutamise kord. See teeb ainult asjaajamise asutustes raskemaks.

Üldiselt peab ütlema, et Maanteede seadus on kõigilt omavalitsustelt hulga sissetulekuid võtnud. Võtame näiteks auto-, mootorratta j. n. e. maksud, mis seni läksid omavalitsustele, Maanteede seaduse maksmahakkamisega aga läksid teedekapi-

talile. Ühe keskmise omavalitsuse üksuse, see tähendab maakonna, kohta tegi see umbes pool miljonit. Peale selle Maanteede seadus tegi kohuseks omavalitsuseasutustele kantselei personaali, mis teedekapitali teostamiseks tarvilik, ülal pidada. See tõi kulusid juurde. Seetõttu näeme, et omavalitsuste eelarvetes võib 700—800 tuhat defitsiiti tekkida. Maanteede seadus aga selle defitsiidi katteks mingisuguseid ressursse näidanud ei ole. Käesoleva seaduse teine osa tahab aga veel imelikuma olukorra luua, kus tema laekunud summad loeb tulevikumaksudeks, tähendab need summad, mis sisse tulnud, loetakse tuleva aasta eest. Järelikult, omavalitsustel, kellel nende sissetulekute järgi eelarved kokku seadud, tekivad nüüd eelarvetes augud, sest neil on sissetulekud võetud, millest on juba kulutused tehtud. Seadus jätab lahtiseks selle, millest need kaetakse, ja kuidas omavalitsused täidavad oma eelarvet ja katavad need summad, millega on ehitatud vastavad teosed, sillad j. n. e.

Siin tuleb ka terve rida tagasimakse. Teame, et eeskätt need mittepõllumajanduslikud kinnisvaramaksud, mille puhtakasurublade arv on alla 35, tulevad tagasimaksmisele, samuti maksud kinnisvaradelt, millel uued valdajad on. Seadus jätab lahtiseks, kust võtta summad, mis omavalitsused peavad tagasi maksuma. Siin on ainult öeldud, et makstakse tagasi omavalitsuste poolt. Kust aga võetakse need summad, seda ei ole ette nähtud. Teame, et need summad, mis laekunud ja välja makstud ehituste peale kavade kohaselt, mis Teedeministeerium kinnitanud, kuuluvad nüüd tagasimaksmisele. Summasid aga omavalitsustel selleks ei ole. Siin on ainuke võimalus, et praegu teise lugemise juures tuleb terve rida paragrahve täiendada selleks, et meil oleks võimalus see seadus elujõulisena läbi viia.

Aruandja O. Suursööt (lõpusõna): Siin toodi rkl. härra Kuris'e poolt peamiselt 4 üksikut punkti ette. Esiteks olevat see seadus vastolus seniste omavalitsuste korralduste ja seadustega. Lihtne on öelda, „seadus on vastolus“, kuid vaja ka näidata, missuguste seadustega ja korraldustega ta vastolus on. Minu arvamise järgi ei ole see seadus kui niisugune seniste omavalitsuste seadustega ja korraldustega vastolus. Rahaasjanduse komisjonis arutati pikalt ja laialt neid küsimusi, ja ei saadud komisjoni enamusele selgeks teha, et see vastolus oleks seniste omavalitsuste korraldustega ja määrustega.

Teiseks töi härra Kuris ette, et maksustamise aparaat olevat väga keeruline, ta olevat kokku lugenud, et on ligi 1½ tosinat asutusi ja isikuid, kel tegemist tuleb teha käesolevas seaduseelnõus ettenähtud maksudega. Päris õige. Maksustamise aparaat on meil üldse väga keeruline, aga et Maanteede seadus või käesolev seadus teda keerulisemaks teeks, seda ei saa öelda seepärast, et selle seaduse § 30. järgi ettenähtud maksude, mis võetakse lisa kinnisvaramaksuna ja lisapõhiärimaksuna, sissenõudmine teostatakse sama aparaadi kaudu, mille läbi teostatakse kinnisvara- ja põhiärimaksu võtmist. Uusi ei ole. (Vahel h ü e.) Ei, selle seadusega igatahes maksuaparaadi lihtsustamist ette võtta ei saa, siis läheks see veel keerulisemaks kui seni.

Kolmandaks, mis põhimõttelikult toodi ette, oli see, et siin § 36., kus ette nähtud, et erakorralistel juhtudel, kui liikumine seisma jääb või on seisma jäänud, ja vastav maavalitsus ei talita küllalt kiiresti, et seda takistust kõrvaldada või ära hoida, siis näeb ette, et Teedeministerium võib selle takistuse ise kõrvaldada ja teedekapitalist vastavad summad kinni pidada. Siin öeldakse, kui üks ametnik ei täida oma ülesandeid, siis ei saa revideeriv ametnik ametniku ülesandeid ise ära täita, ja asi jääb sellega. Ametnik tuleks aga kohtu alla anda ja teda tuleks sundida oma ülesandeid täitma. Käesoleva seaduse § 36. ei ole kohtu alla andmine kõrvaldatud ega takistatud, vaid vastava maavalitsuse võib niikuinii kohtu alla anda. Kuid senikaua, kui kohtuprotsess käimas ja ühest instantst teisest läheb, senikaua ei saa liikumist seisma jätta, vaid liikumine peaks vabalt ja takistamata edasi kestma.

Edasi on veel öeldud et eelarve kinnitamine kuulub käesoleva seaduse järgi Teedeministrile, nimelt § 38. järgi, mis olevat täiesti vastolus seni maksva 1920. a. vastu võetud ajutise omavalitsuse maksude, eelarve ja aruannete seadusega.

Siin pean tähendama, et eelarvete ja aruannete korra kohta vastavate määruste andmine on antud Teedeministri kätte kokkuleppel Kohtu- ja siseministriga. Kohtu- ja siseministrile allub otsekohe maavalitsuste järelevalve, ja seega võidakse neid määrusi vastavalt järelevalve asutuste soovidele kokku seada.

Teiseks ei ole see määrus vastolus eelpooltähendatud ajutise seadusega, millises aruande täpsuse kohta ja eelarve kohta ei ole midagi öeldud. Kahjuks on see ajutine seadus meil 10 aastat maksev olnud, ja aeg

oleks seda muuta vastavalt praegusele olukorrale. Aga et Maanteede seadusega seda teha ei saa, ja Maanteede seadus ei ole seda teha tahtnudki, seepärast ei saa öelda, et praegune seadus vastolus oleks selle ajutise seadusega. See ajutine seadus määrab eelarve esitamise ja kinnitamise ja aruande esitamise ning kinnitamise korra, kuid siin on erikapital, erieelarve ja seda ei saa arvestada.

Siis toodi ette, et Maanteede seaduse § 56. nimetatud summasid võib vastava maavolikogu poolt määratud piirides seaduses ettenähtud otstarbeks kasutada. § 38. otstarvet ära ei määra, vaid määrab, et neis piirides saab kasutada, mille määramise õigus jääb maavolikogule edasi. Maksva seaduse põhjal esitab maavolikogu vastava kava, see kinnitatakse Teedeministri poolt, ja selle kavaga peab eelarve olema kokkukõllasse viidud. Kui aga eelarve, kava täitmiseks, kinnitab maavolikogu, siis on loomulik, et sellel kaval mingit tähtsust ei ole seepärast, et eelarvega võidakse kava muuta ja teistsuguseks teha, kui see esitatud. Et seda ära hoida, seepärast on käesolevas seaduses ette nähtud, et mitte üksi kava, vaid ka aasta eelarve peab tulema ministri kinnitamisele. Siin ei ole mingit segadust loodud, vaid teatud kindel kord. Mis puutub seaduse teisse ossa ja sellesse, et sellega lüüakse suur auk maavalitsuste eelarvetesse, siis oli sellest pikemalt juttu rahaasjanduse komisjonis, ja seal toodi valitsuse esindaja poolt ette, et siin mingit puudujääki tekkida ei saa seepärast, et käesoleva seaduseelnõuga määratakse järgmise aasta maksuks kinnisvaramaksu osa, kuna ärimaksu osa jääb selleks aastaks, millal ta sisse võeti. Tegelikult aga aruanded näitavad, et seda ärimaksu on niipalju rohkem sisse tulnud, et see katab ja ületab isegi selle osa, mis kinnisvaramaksuga võiks kaotsile minna. Selle tõttu ei saa öelda, et siin puudujääk saaks tekkida. Seda ma tahtsin selgitada pealkirja juures, et siin valesi mõistmist ette ei saaks tulla.

R. Kuris (as, fakt. märk.): Aruandja ütles, et ajutine seadus valla- ja maakonna omavalitsuste sissetulekute, väljaminekute eelarve ja aruande kohta 1920. aastast ei määra kapitalide ega summade hooldmise korda. Ma ütlen, et see ei ole nii, selle kohta on seaduses § 86, mis täpselt määrab ära, kuidas kapitale ja summasid hoitakse, ja sellepärast pole mõtet uut seadust luua, mis sama hakkab määrama, kui § 86 ülalnimetatud seaduses.

Pealkiri ja § 7 võetakse vastu.

(§ 18.)

J. Sikkar (as): Käesolev § 18 on õieti kõige kurjem sellest Maanteede seaduse muutmise seadusest. Just selle paragrahvi vastuvõtmine võimaldaks piiramata arvul maanteede korrashoidmiseks määratud summasid linnadesse juhtida. Seepärast teen vastavad ettepanekud, et seda ära hoida ja piirata. Teen ettepaneku, võtta § 18. teise lõike alguses, kus on öeldud: „Teed linna administratiiv piiridest kuni linna ehituspiirkonnani“ j.n.e. sinna võtta „Klassitee osa linna administratiiv piiridest“ j.n.e. Kui jätame paragrahvi säärasena, nagu ta ette nähtud, siis võib linn tulla nõudma toetusi kõigile linna teedele, seal hulgas ka kas või erateedele, mis õigustatud ei ole. Üldine tahe oli see, et ainult klassitee osale, mis tuleb linna, toetust antaks. Kuna aga ette toodi, et linnas klassiteid ei saa olla, siis peaks võtma klassitee osa, mis maalt klassiteena linna piirini tuleb. (O. G u s t a v s o n, stp: Kuidas Tallinna teedega on praegu, kas võite öelda, missugused on I, II ja III klassi teed?) Nad on selle järgi, missuguse klassi teena nad maalt linna sisse tulevad. (O. G u s t a v s o n, stp: Kas Viru tänav tuleb sisse või ei tule?) Mis Viru tänavasse puutub, siis sellest lägin pärast.

Minu ettepaneku teine osa on, kustutada lause: „Linna ehituspiirkonda läbivate teede ehitamiseks võib Teedeministeerium toetust anda Teedeministeeriumi teedekapitalist.“ Teedeminister tähendas juba I lugemisel, et valitsusel ei ole see tarvilik, et valitsusel ei ole võimalik seda auku luua. Teen ettepaneku, lõpulause kustutada.

A. S c h u l b a c h (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! § 18. järgi kuuluvad alevi piirkonda läbivad teed ka teedevõrku, tähendab nad käivad kõigi määruste alla, mis Maanteede seaduses ette nähtud. Kas kuuluvad teedevõrku linna piirkonda läbivad teed, seda võib mõista kaht moodi, et need teed käivad seaduse nõuete alla ja ka vastupidi — aga alevi piirkonda läbivate teede kohta ei ole mingit kahtlust, need käivad Maanteede seaduse alla. See võib aga elus tekitada suuri raskusi. Maanteede seaduse § 46. järgi peavad uued ehitused seisma maanteest eemal vähemalt 8 meetrit. Seni on aga alevite piirkondades ehitused tehtud otse teede äärde. Kui uue seaduse järgi hakatakse kinni pidama seaduses ettenähtud määradest, siis peavad uued ehitused olema 8 meetri kaugusel teest, ja seega muutub majade rida tee

ääres sika-sakiliseks. Maanteede seaduse § 48. on küll ette nähtud, et maavalitsus võib erijuhtudel neid määru muuta. Tegelikus elus on aga juhtumisi ette tulnud, kus üks alevivalitsus on pööranud maavalitsuse poole loasaamiseks, et võiks ehitada tee äärde, kuid maavalitsus on vastanud, et niisugust õigust anda ei ole Maanteede seaduses ette nähtud, ja seepärast tuleb iga ehituse korral eraldi pöörata maavalitsuse poole. See igakordne loasaamine sünnitab mõistagi raskusi. Ma tahan veel tähelepanu pöörata teisele asjaolule, see on kraavidele. Kraavid väljaspool alevite piirkonda maanteede ääres on hädatarvilikud, et näidata, kus maantee piirkond lõpeb. Alevite piirkonnas võivad aga lahtised kraavid rahva liikumisele hädaohtlikuks saada.

Samuti juhitakse kohtadelt tähelepanu üksikutele teistele puudustele. Ma ei taha nende juures peatuma hakata. Minu arusaamise järgi peaks käesolev seaduseelnõu andma õiguse Teedeministeeriumile, teha üldisi erandeid Maanteede seaduses ettenähtud normidest säärasel korral, kui see puudutab alevite piirkonda läbivaid teid. Säärast võimalust ei ole käesolevas seaduseelnõus ette nähtud. Käesolevas seaduseelnõus on küll ette nähtud, et ministeerium võib määrusi välja anda, kuid määrustega ei saa ministeerium seaduses ettenähtud norme muuta. Oleks vaja seaduses öelda, et alevite piirkonda läbivate teede kohta võiks erandeid teha. Seepärast peaksime kaaluma, kas § 18. ei tuleks muuta, kas märkus siia juurde võtta või teda teisiti parandada. Mina igatahes ei tahaks seda siin teha, sest võibolla eksin redaktsiooniga, seepärast teen ettepaneku, § 18. tagasi anda komisjoni kaalumiseks.

Teedeminister A. J ü r m a n: Lugupeetud Riigikogu liikmed! § 18. ei saa võtta paragrahvina, nagu oleksid seal ettetoodud linnade ja alevite teede kohta maksvad kõik Maanteede seaduses ettenähtud normid, mis käsitavad maal olevaid klassiteid. Siin § 18 võtab üles ühe erijuhtu, kus antakse õigus teid, mis läbivad alevit, toetada Teedeministeeriumi teedekapitaliga. Kõik need kitsendused ja määruused, mis klassiteede kohta üldse maksmas, ei käi alevite teede kohta. See oli meile igatahes selge, kui seda paragrahvi redigeeriti. Arvan, et kui meie sellelt seisukohalt seda paragrahvi oleme redigeerinud, siis ei ole karta, et alevite ja linnade teede kohta oleksid sunduslikud kõik need kitsendused ja määruused, mis käivad maal olevate klassiteede kohta.

A. Sch ul b a ch (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Igatahes tegi härra ministri seletus küsimuse palju selgemaks, ja kui ükskord seaduse tõlgitsemisele asutakse, siis on härra ministri poolt ettekan- tud seletus muidugi mõõduandev. Tahaksin siiski üht küsimust puudutada, nimelt, kas neid teosi, mis asuvad alevite piirkonnas, tõesti ei saa lugeda klassiteedeks. (K. P ä t s, põl: Aga mis linnade piirkonnas, ütleme Narva maanteelt kuni Tondi kõrtsi- ni?) Linnade piirkonna kohta on erand teh- tud. Härra minister ütles, et need peetakse korras linnaomavalitsuste poolt teedekapi- tali toetusel, tähendab need ei ole teedevõrku loetud. Mis aga puutub alevi teid, siis on seaduses öeldud, et aleveid läbivaid teid hoitakse korras alevi piirkonna ulatuses maavalitsuste poolt maavalitsuste teedeka- pitali arvel. Erand on tehtud alevites ai- nult neile tänavaile, mis ei moodusta maan- teed. Kuid see osa maanteest, mis läbib alevi, — minule ei ole selge, et see klassi- teede hulka ei kuulu! Näiteks Tallinna Narva maantee, mis läbib Jõhvi alevi, mi- nul ei ole selge, miks see paarikilomeetri- line osa maanteest, mis alevi läbib, ei ole korraga maantee. Minule tundub, et ta ka seal on klassitee. Seepärast kardan, et üks- kord seaduse tõlgitsemisel võiks sündida arusaamatusi, kuna neid juba praegu mõnel pool tekkinud. Maavalitsused on seletanud seda seadust just vastupidi sellele seisuko- hale, mida avaldas siit kõnetoolilt härra Teedeminister. Seepärast oleks otstarbeko- hane veel kord selle paragrahvi redaktsiooni läbi vaadata ja selguse mõttes parandada. Arvan, komisjonis ei võtaks see kaua aega, ja paragrahv võiks Riigikogusse varsti ta- gasi jõuda.

O. G u s t a v s o n (stp, fakt. märk.): Faktiise märkusena pean tähendama, et klassiteede hulka on maavalitsused ja ma- avolikogud alati arvanud ka need teosad, mis läbivad mitte ainult aleveid, vaid ka linnu. Pärnumaal näiteks arvutati klassi- teede hulka teosad, mis läbivad Kilingi- Nõmme ja Sindi alevi, ja ka see osa, mis läbib Pärnu linna. Nii siis ei klapi härra Teedeministri seletus sellega, mida tegeli- kult praktiseeritakse kohtadel.

Teedeminister A. J ü r m a n: Ma ainult tähendasin niipalju, et klassiteede võrgu kinnitamine on seaduses ette nähtud, juba selle kinnitamisega on võimalik alevite ja linnade teid klassiteede seast välja jätta. (V a h e l h ü ü e.) See oli sügisel, kui Maanteede seadust ei olnud. Nüüd on ette nähtud Maanteede seaduses klassiteede kin-

nitamise kord ja seda aluseks võttes on või- malik kõiki neid teid, millele siin tähele- panu juhitud, välja jätta klassiteede hul- gast. (V a h e l h ü ü e.) Klassiteed ei ole veel kõik kinnitatud, kui on eksiteel enim mõni tee klassiteede hulka üles võetud, siis võib nüüd välja jätta.

Arundja O. S u u r s ö ö t (lõpusõna): Rkl. Sikkar'i poolt on ette toodud, mispä- rast ei ole siia võetud ja on vastav ettepa- nek tehtud, et tuleksid võtta linna administra- tiiv-piirides olevad klassiteed. Härra Tee- deministri poolt toodi ette, et linna ja alevi piires ei ole klassiteid. (V a h e l h ü ü e.) Käesolev seaduseelnõu, õieti muutmise sea- duseelnõu, on senise seaduse parandamine. Senise seaduse § 18. räägib alevi- ja linna piire läbivatest klassiteedest. Linna ja alevi piires ei ole klassiteid, sest et Linna- ja Alevi seaduse järgi määratakse ja kinnita- takse linna ja alevi plaan Teedeministri poolt. Seepärast seal mingeid klassiteid ette näha ei saa. (V a h e l h ü ü e.) Või- vad olla küll läbivad teed.

Rahaasjanduse komisjonis vaieldi õige pikalt selle üle ja tuldi viimaks otsusele, et need tulevad lihtsalt nimetada — läbivad teed, mitte klassiteed. Siin on ka ette näh- tud, et teedekapitali arvel tehtavaid teid alevi piirides ei määra Teedeminister ega maavalitsus üldises korras, vaid Teedemi- nister määrab need, ära kuulates vastava alevi- ja maavolikogu arvamisi. (J. S i k k a r, as: Aga linna?) Linnades üldse tee- dekapitali kulul teede tegemist ette nähtud ei ole, kuid on ette nähtud toetus linna ad- ministratiiv-piirides, see tähendab neile osa- dele, mis on niiõelda järg sellele maavalit- suse ja maavolikogu poolt ette pandud ja Teedeministri poolt kinnitatud teedevõr- gule. Nende ehitamiseks antakse toetust, kuna ehitab linn oma kapitalist. Kuid sise- mises sõõris ehitusepiirkonnas on ette näh- tud, et võib ainult teatud juhtudel toetust määrata.

Seda viimast lauset, mille härra Sikkar ette pani kustutada, ei olnud Teedeminis- teerium esitanud. See leiti alles alamko- misjonis teatud juhtudel vajalikuks, nimelt niisugustel juhtudel, nagu on Narva suur sild, Tartu Emajõe sild, mis on linna ehi- tusepiirkonnas, aga siiski nii suur ehitus, mida linnavalitsus omal jõul ehk ei suuda teostada. Ja kui seda ei ole Maanteede seaduses öeldud, siis ei saa ministeerium selleks üldse toetust määrata. Seepärast on ette nähtud, et võib teatud juhtudel toet- tust määrata ka nende ehituste jaoks, mis sünnivad linna ehitusepiirkonnas.

Härra Schulbach tõi ette, et alevipiirkonnas on ehitustega raskusi, et need on liiga lähedal, ja ei vasta seaduses ettenähtud nõuetele. Seda ei saa parandada käesoleva paragrahviga, vaid tuleb teha mõne teise paragrahviga. § 48. on ette nähtud, et neid kaugusi võib maavalitsus muuta, nüüd aga teeb härra Schulbach ettepaneku, et seda peaks tegema Teedeministeerium. Kuulge, nii see asi läheb palju keerulisemaks ja raskemaks. Minu arvates peaks maavalitsus paremini teadma, missugustes alevipiirides ja kus võiks lubada lähemale ehitada, kui ette nähtud normides. Kui kõik alevid peavad hakkama pöörama Teedeministeeriumi poole, siis on minu arusaamise järgi see asjaajamine neil palju raskem, kui praeguse korra järgi. Peale selle on Maanteede seaduses võibolla veel teisigi puudusi, mis tulevad edaspidi kõrvaldamisele. Härra Schulbach'i ettepanekut ei saa toetada, see viiks seaduseelnõu täielikule ümbertöötamisele. Niisama ei saa ma ka ühineda rkl. Sikkar'i ettepanekuga.

Koosolekut hakkab juhatama esimene abiesimees **M. Martna**.

Juhataja: Rkl. Schulbach'ilt on ettepanek,

§ 18 tagasi anda komisjoni.

Rkl. Sikkar'ilt on ettepanek,

§ 18. teise lõike algul võtta sõna „Teed“ asemele sõnad „Klassitee osa“; teise lõike lõpulause kustutada.

R. Penno (as, häälet. motiiv.): Hääletamise motiividel on mul au teatada Riigikogule, et meie rühm hääletab rkl. Schulbach'i korra kohta tehtud ettepaneku poolt, eeldades, et see komisjoni tagasiminemine ei pruugi olla sugugi pikaajaline, vaid lühikesel tähtajal jooksul võib selle paragrahvi läbi vaadata. Selgust on siin hädapärast tarvis, sest härra Teedeministri seletus ja praksis, mille järgi omavalitsused teede klassitamisel käinud, on lahkuminevad. Siin peab Teedeministeeriumil olema võimalus jõuda selgusele, mis on õige, et edaspidi seaduse tõlgitsemisel vigu ei tekiks.

Juhataja: (Hääletatakse.) Rkl. Schulbach'i ettepanek on vastu võetud 24 häälega 4 hääle vastu. § 18 on antud tagasi komisjoni. Rkl. Sikkar'i ettepanek ei tule hääletamisele.

Koosolekut hakkab juhatama teine abiesimees **R. Penno**.

(§ 30.)

J. Fuks (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui 1928. a. Maanteede seadus vastu võeti, siis tehti põllumeeste kogude rühma poolt selle seaduse vastuvõtmise juures ettepanek, et peale I klassi teede seaduses fikseeritaks ära tähtaeg, millal II klassi teed üle võetakse riigi kätte. Meie rühma seisukoht oli selle poolt, leides, et see soovitatav oleks. Aga kui valitsus seletas, et teedekapitali ei kogune summasid selleks, et riigi rahadega II klassi teed üle võtta, vaid selleks tuleb talupidajaid maksustada, siis silmas pidades raskeid aastaid ja põllupidajate rasket olukorda, ei saanud meie selle poolt olla, et naturaalkohustuse asemel II klassi teede ülevõtmisel maksustada talupidajaid eriliste maksudega. (A. Tupits, põl: Kes siis maksustamise poolt oli?) Igatahes mina tuletaksin neile, kes seda küsivad, meelde, et siis ähvardati valitsuse kriisiga sealt poolt, kust see ettepanek tuli. Peale selle, kui küsida, kes maksustamise poolt oli, siis tuletaksin meelde, et kogude rühma poolt oli ettepanek, maksustada isikuid, kes isikumaksu maksavad, kuid naturaalkohustustest vabad on, maksustada kuni 2 kroonini. Tähendab kõik need isikud taheti lisamaksu alla panna. Selle ettepaneku Riigikogu lükkas tagasi, leides, et see ei ole õiglane, et lahtisi inimesi, kes valdades kõrge isikumaksuga niikuinii koormatud, missugust maksu linnades ja alevites ei ole, maksustada. (M. Martinson, põl: Aga et lahtine inimene teinekord teed rohkem võib lõhkuda kui põllumees, on ka selge.) Ma arvan, et härra Martinson'ile peaks see nüüd selge olema ja ka põllumeeste kogude rühmale, et võivad lõhkuda teed ja peavad ka kohustust kandma teede tegemise juures mitte lahtised inimesed, vaid need, kel valdades mittepõllumajanduslikult kasutatavad kinnisvarad. Nüüd paar aastat edasi on paremal tiival kogumeeste leeris teised tuuled puhuma hakanud, kas nende kokkulepete tagajärjel, mille põhjal kogumehed ja sotsid maavalitsused moodustasid. (J. Teemant, põl: Vaat, kus asi seisab! — Vahelhüüded paremalt ja pahemalt poolt.) Vähemalt peaksid ka sotsialistid viisakamad olema oma ajakirjas ja teadma, kuidas meie rühma nimetatakse. (Vahelhüüded pahemalt poolt.)

Juhataja: Ma palun rahu!

J. Fuks (as): (J. Teemant, põl: Tärpentiini on temale pandud kuskile!) Ma näen, et härra Teemant ei saa vagusi is-

tuda, võibolla küll! — Või on teistsugused asjaolud, seda ei tea, aga Maanteede seaduse muutmise seadusega tahetakse anda suured soodustused linnadele, alevitele ja mittepõllumajanduslikkude hoonete kasutajaile, tahetakse maanteede kapitali summadega linnades uulitsaid ehitama hakata, maanteede kapitali summad lähevad õige suurel hulgal... (J. Tõnisson, rhv: Kas see igavaks ei lähe!) Ma ei tea, kui härra Tõnisson'il igavaks läheb, mis seal parata. (J. Tõnisson, rhv: See on ässitav demagoogia, millega midagi ei võideta.) Aga ma ütlen, et maanteede kapitali summad valguvad seega laiali, ja põllupidaja peab ootama kümned aastad, enne kui II klassi teed võetakse ära naturaalkohustuse alt ja hakatakse neid riigi kulul tegema. Maanteede seadus lisas juurde mittepõllumajanduslikkude hoonete pidajaile lisakinnisvaramaksu maanteede kapitali heaks. See maks oli liiga kõrge, sest hoonete peal oli liiga palju puhtakasurublasid, liiga kõrgelt olid hooned hinnatud. (L. Johanson'i, stp vahelhüüe.) Ma ei tea, võibolla härra Johanson on rohkem suurasunnikude killas, kui mina oma koha peal.

Siin pidi muudatus tulema, ja tervitatav oli Vabariigi Valitsuse ettepanek, mis tahtis Maanteede seaduses muudatuse tuua, et mittepõllumajanduslikkude hoonete suhtes, mis omalajal liiga kõrgete puhtakasurubladega arvestatud, oleks kergendus tulnud. Ja isegi Pärnumaa volikogu soovil pandi nende rahade nõudmine seisma. Vabariigi Valitsuse ettepanekus oli, et maksu võib võtta mitte kõrgemalt kui kolmekordne kinnisvaramaksu summa. Selle all oli mõeldud maksustada müüdugi kõiki mittepõllumajanduslikult kasutatavaid hooneid. Teedeminister on põllumeeste rühmast, ja femal peaksid 1928. a. seisukohad meeles olema. Tuleks hoolitseda, et teedekapitali rohkem raha koguks, ja et teise klassi teede naturaalkohustustest talupidajad vabaneksid. Kuid nüüd on komisjonis vastu võetud, et lisakinnisvaramaks ei või ületada kahekordset kinnisvaramaksu. (Paremalt poolt: Majanduseminister võttis 50 miljonit ära!) Teie küsige Majanduseministrilt. Teiseks on vabastatud need mittepõllumajanduslikud kinnisvarad, mille puhtakasurublade summa ühe üksusena hinnatud maksuobjektilt ei ületa 35 puhtakasurubla. Tähendab need mittepõllumajanduslikud hooned jäävad maksustamata ja raha teedekapitali tulemata.

Esitan küsimuse, võibolla härra minister või aruandja vastab sellele, kuidas jääb

nende talupidajatega, kelle kohad on alla 35 puhtakasurubla?

Maanteede seaduse § 31 näeb ette, et põllupidajaid, kes soovivad, võib maavalitsus lubada naturaalkohustuselt üle minna rahale. Kui talupidajad, kelle kohad alla 35 puhtakasurubla, soovivad teetegemise kohustusest vabaneda, annavad sooviavalduse sisse, siis teame, et näiteks Pärnumaal on teetegemise kohustus 75 senti puhtakasurublalt. Kui maavalitsus lubab naturaalkohustuselt üle minna rahale, siis tuleks ühelt puhtakasurublalt 75 senti maksta. Aga käesolevas seaduses on punkt, et kuni 35 puhtakasurublani hooned teedekapitali maksukohustusest vabastatakse. Võtame näiteks väikekohapidajad, popsid ja endised mõisatöölised, kel praegu väikesed kohad ja kes üle lähevad naturaalkohustuselt rahalisele kohustusele, kas on neil õigus nõuda, et nende maksurublade arv on alla 35 puhtakasurubla ja nemad on siis teedekapitali maksust vabad? Kas tulevikus kavatakse vabastada sellest kohustusest talumajapidajad, mis alla 35 puhtakasurubla, või tahetakse see soodustus anda ainult mittepõllumajanduslikult kasutatavate hoonete kohta? (K. Päts, põl: Rääkige olevikust, mitte tulevikust. Seadust tehakse täna ja pannakse täna maksma.) Seadus tehakse küll täna, aga kui meie kahe aasta pärast oleme sunnitud seda seadust muutama, siis on juba parem, kui me praegu need küsimused lahendame, mille kohta lahkarvamised tekiavad. (V. Maaker, as: Aga see seadus maksab ju homme ka! — L. Johanson, stp: Mis kord see on, kui koalitsiooni rühmad endivahel tülitsevad? — O. Gustavson, stp: Oli niisugust juttu kuulda, et Maaker tahab Riigivanemaks saada. — V. Maaker, as: Aga Gustavson'i Riigivanema asetäitjaks ei võta! — L. Johanson, stp: Adjutandiks!)

Teedeminister A. Jürman: Vast ehk lubate mulle vastata paar sõna härra Fuks'i poolt ettetoodud väidetele. Kui meie kõige enne läheksime selle juurde, kuidas maksustada seal, kus aluseks võetud puhtakasurublad, siis selgub, et hoonetel olevate puhtakasurublade järgi maksustamine annab sedavõrt suured summad väikeste hoonete kohta, et hooned ei suuda seda teedekapitali maksu maksta, nagu seni Maanteede seadus seda ette nägi. Ja see oli Riigikogu üksmeelne arvamine, et seadust tuleb muuta. Ja vaadake, härra Fuks, selles see vahe on. Teie küsite, kuidas jääb taludega, mis on hinnatud 25-le

puhtakasurublale, kui nad ei taha natu-
raalkohustust kanda ja paluvad maksu
peale üle viia, kas ei saaks neid siis
maksust vabastada. Peab ütlema, et sel-
les see suur vahe on, et meil need puhta-
kasurublal, mis olid välja arvatatud põllu-
majanduse üksustele, olid sootu teised, läk-
sid lahku neist puhtakasurubladest, mis
olid välja arvatatud hoonetele, ja siin ei
saa neid kahesuguseid puhtakasurublasid
võrrelda, olgugi et nende nimetus on üks
ja sama. Sellest on tingitud see muut-
mine. Ja sellest tuli, et kui see maks
põllumajanduslikkudel üksustel oli vastuvõet-
tav, oli väike maks, siis hoonete juures oli
ta õige suur ja ülejõu käiv. Seepärast on see
muutmise-ettepanek tehtud. Komisjonis,
kus arutati seda seadust, vabastati hooned
maksust, mis hinnatud 35 puhtakasurub-
lale. Need on väikesed hooned, mis suurt
tulu ega kasu ei anna. Mis aga puutub
sellesse küsimusse, kuidas jääb teise klassi
teede ülevõtmisega, kas teede seadus või-
maldab teise klassi teede ülevõtmist, või
mitte. Rkl. Fuks tähendas, et meil tuleb
võibolla 10 aastat oodata, enne kui saame
teise klassi teede ülevõtmisele asuda. Vas-
tuseks võin öelda, et meil on korda läinud
üle võtta 2.000 kilomeetrit teise klassi tee-
dest. (A. Tupits, põl: Noh, kas härra
Fuks kuuleb nüüd, kuidas asi on.) Nii
teostame meie seda palju kiiremal, kui
enne arvasime. Käesoleval aastal on üle
võetud mitte ükski esimese klassi teed, vaid
ka 2.000 kilomeetrit teise klassi teid. (K e s-
k e l t: See on alles metsateede osa, härra
minister.)

J. Voiman (stp): Austatud Riigi-
kogu liikmed! Ma juhiksin kõigepealt tä-
helepanu § 30-da puht tehnilistele puudus-
tele. Kui aruandja selle paragrahvi praegu
ette kandis, siis tarvitas ta selleks tervelt
10 minutit, sest paragrahv on tõepoolest
pikk. (V. Maaker, as: Kas oli uur
näpus, nägite, et läks 10 minutit, võibolla
läks 9?) Eks Teie vaata oma kella. Minu
arvates tuleks § 30-nes jagada mitmesse
paragrahvi. Rahaasjanduse komisjonis aval-
dati arvamist ja loodeti, et omavalitsuse
komisjon, kuhu seadus lõplikuks kaalumi-
seks läks, seda teeb. Kahjuks ei ole aga
omavalitsuse komisjonis seda tehtud, mis
aga väga tarvilik, sest käsitada seda pa-
ragrahvi on tõepoolest raske. Kui ise lu-
geda, siis saab paragrahvist aru, kui aga
teine selle paragrahvi ette kannab, siis ei
saa aru, millest oli juttu paragrahvi esi-
meses osas ja lõpposas. Seepärast peaks
siin tegema parandusi.

Paragrahvi on sattunud teatud vead.
Teises lõikes öeldakse, et „eelmise lõike
p. 1 põhjal võetava maksu ülemmääraks
on“ j. n. e., järgmises lõikes on aga öel-
dud „eelmise lõike p. 2. põhjal võetava
maksu ülemmääraks on“ j. n. e., kuna eel-
mises lõikes ei ole üldse p. 2. Siin on sää-
rane viga, mida tuleks tingimata paran-
dada. Vast aruandja kuuleb seda. Aru-
andja ei pane tähele... (Aruandja O.
Suursööt: Ma kuulen.)

Hooned, mille puhtakasurublade sum-
ma ei ületa 35 puhtakasurubla, on vabas-
tatud maksust, kuna 36 puhtakasurublalt
võetakse juba maksu. Minu arvates sää-
rase väikese maksu sissenõudmine ei ole
otstarbekohane puhttehnilistel põhjustel.
Kui nii väikesi makse hakatakse sisse
nõudma, siis sissenõudmise kulud on suu-
remad. Seepärast arvan, et need summad
on väga väikesed, ja tuleks ülem-
määr suurendada. Minu ettepanek on
järgmine:

§ 30. p. 1. b) võtta järgmiselt: hoo-
ned, mille puhtakasurublade summa
ühe üksusena hinnatud maksuobjekti
pealt ei ületa 50 puhtakasurubla.

Teiseks teeksin ettepaneku, et § 30. jaot-
tamiseks mitmesse paragrahvi ja selle puu-
duse kõrvaldamiseks, millele juhtisin tähe-
lepanu, antaks tagasi omavalitsuse komi-
sjoni, nagu seda tehti § 18. Riigikogus
§ 30. jagada mitmesse paragrahvi on ras-
ke, võibolla tulevad jälle vead. Seepärast
teen ettepaneku,

anda § 30 tagasi omavalitsuse ko-
misjoni.

J. Sikkar (as): Käesoleva muut-
mise seaduse § 30. järgi tahetakse mää-
rata riigimetsade teedekohustuse täitmi-
seks kahekordne kinnisvaramaks, see on 30
miljonit senti. 1928. a., kui Maanteede
seadust arutati komisjonis, siis Teedemi-
nisteeriumi kalkulatsiooni järgi pidi see
kohustus maksma 100 miljonit senti. See
võeti vastavalt ka seadusse. Nüüd aga
tuleb Teedeministeerium ja tahab määrata
30 miljoni senti peale seejuures, kus ilmsiks
tulnud, et möödunud aastal, kus eelarvesse
võetud 40 miljonit senti, ta selle summaga
välja ei tule. Oleks tähtis teada, kuidas
Teedeministeerium mõtleb seda kohustust
täita. Teedeminister tähendas komisjonis,
et on riigimetsade arvelt üle võetud teid
1.400 km, ja et see olevat kolm korda roh-
kem, kui riigimetsade kohustus tõeliselt
olevat. Tähendab loomulikult peaks juba
jätkuma. Lugu pole siiski nõnda. Meil
lasub riigimetsadel puhtakasurublasid Kr.

7.000.— ja üldse maadel 7 miljonit. Sellega teeks riigimetsade kohustus, kui see maadele ja metsadele jagada, nagu see ette nähtud $\frac{1}{11}$ üldisest naturaalkohustusest. Meil on üldse 22.000 kilomeetrit klassiteid, seega oleks riigimetsade kohustus nende teede alal $\frac{1}{11}$ sellest arvust s. o. 2.000 km. Härra Teedeminister ütles, et 1.400 kilomeetrit teid on võetud riigimetsade korraldusse, seega olevat see kohustus mitmekordsena üle võetud. Arusaamatu, kuidas on 1.400 mitu korda suurem 2.000. Praegu on võetud 40 miljonit selleks otstarbeks, kuid seda tahetaksegi vähendada, olgugi et juba on selgunud, et sellestki ei jätku. Tõenduseks loen siin ette Tartu maavalitsuse kirja Teedeministeriumile, millest on näha, et Tartu maavalitsusele ei ole niipalju krediiti määratud riigimetsa teede korrashoiuks, kui Maanteede seaduse järgi ette nähtud: „Teedeministeriumi maanteede- ja ehituseosakonna kirjaga 26. sept. 1929 nr. 2091 on Tartu maavalitsusele teatatud, et riigimetsade kohustuse täitmiseks teede alal on härra Teedeministri poolt Tartumaale määratud 52.990 krooni.

Tartu maavalitsus ei ole nii vähese krediidimääramisega nimetatud otstarbeks rahuldatud järgmistel põhjustel:

1) Tartumaal on riigimetsadel 144.656.28 puhtakasurubla.

2) Teedeministri, koos Majanduseministri, poolt 7. aug. 1929 kinnitatud maksustamise kava järgi, missugune kokku seatud Maanteede seaduse §§ 25., 26. põhjal, on tee korrashoiu kulu ühele puhtakasurublale 0,84 krooni.

3) Maanteede seaduse § 21. järgi peab maavalitsustele üle kantama niipalju krediiti, kuipalju riigimetsadel maakonnas teedekohustust täita Maanteede seaduse §§ 25., 26. põhjal arvatud kulude kohaselt.

See summa on täpselt Kr. 121.511.28, mis on suurem lubatud krediidist Kr. 68.521.28.

Kui meil on Maanteede seadus, on väljatöötatud maksustamise kava, see on seaduses ettenähtud isikute poolt kinnitatud, kõik tehtud, et seadust täpselt täita, siis tuleb teda ka lõplikult täpselt täita, aga mitte tehtud tööd maha matta. Nüüd on aga Teedeministerium oma senisele tööle nagu käega löönud. Milleks töötati siis välja teedekapitali heaks võetava maksuga maksustamise kava? Maavalitsus nõuab kinnisvaradelt teedekapitali maksu sisse maksustamise kava alusel, ja seda ei tehta Teedeministeriumi poolt riigimetsade suhtes, millega need kinnisvarad millegipärast eesõigustatud seisukorda satuvad.

Tartu maavalitsuse arvates ei ole säärane teguviis õiglane ja palume, et riigimetsade kohustuste täitmiseks vähem määratud summa Kr. 68.521.28 täiendavalt Tartu maavalitsuse teedekapitali heaks määrataks.“

Sellele kirjale vastab Teedeministerium järgmiselt: „Tartu maavalitsusele. Vastuseks Teie kirjale 30. septembrist s. a. nr. 1119 teatan härra Teedeministri korraldusel, et rohkem, kui v/kirjaga 26. sept. s. a. nr. 2091 teatatud, ei ole ministeriumil võimalik, kui tema seda ka sooviks, krediiti lubada. Maavalitsus teab ju väga hästi, kui suured on krediidi saamise ressursid, ministeriumi 1930./31. a. peale Maanteede seaduse järgi ja see on kokku kõige rohkem 3.500.000 kr. Siit masinate muretsemiseks, linnade toetamiseks ja tagavaraks maha arvata 1.000.000 kr. jääb jagamiseks üle 2.500.000 kr. Nüüd ei ole maavalitsusel enesel raske selgitada, misugune osa langeb maavalitsuse peale, ja maavalitsus ise peab jõudma arvamisele, et tema ettepanek, olgugi põhjendatud, on krediidi suhtes vastuvõtmatu, mitte ministeriumist olenevatel põhjustel.

Osakond on arvamisel, et 1930./31. a. tööde teostamine saab teatavate raskustega seotud olema, kuid millest siiski on võimalik ka antud krediidiga üle saada. Kõige esiteks tuleksid kõik uued ehitused teostamata jätta või ainult möödapääsemata vajalikke ehitusi teostada sildade alal, nii et liikumine ei oleks hädaohtlik. Selleks tuleks osakonna poolt heakskiidetud töökava uuesti läbi vaadata ja uus ettepanek teha. Teiseks tuleks vähendada teedekruusatamist, s. o. teostada kruusatamist poolel määral, mis ikkagi on mitu korda rohkem kruusatamisest naturaalkohuslaste poolt. Kolmandaks vähendada teehöövliste tööd, jäädes ainult tähtsamate liikumiste jaurde j. n. e.

Osakond palub maavalitsust eeltähendatud asjaolusid arvestada, lootes, et maavalitsus saab küsimust võtma heatahtlikult, kusjuures võin kinnitada, et osakond saab kõik tegema, mis temast olenema saab.“

Siin ütleb Teedeministerium, et temal krediiti ei ole, aga tahab neidki piirata. (V a h e l h ü ü e.) Miks tulla välja siis niisuguse ettepanekuga. Nagu teada, on Teedeministerium ostnud suure hulga masinaid ja ära kulutanud summasid ka linna toetamiseks, nüüd aga käsib masinad seisma jätta — misjaoks siis osteti?

Et niisuguseid nähtusi ette ei tuleks, teen ettepaneku,

§ 30. võtta:

punkt 1-ks: „Riigimetsadelt § 25. tähendatud maksuüksuste alustel, kusjuures maksu suurus määratakse riigimetsade maksuüksustele vastavate teeuksuste parandamise ja korrashoiu kulude kohaselt“;

punkt 2-ks praegune punkt 1, kusjutades esimesest reast sõnad „riigimetsadelt, samuti teistelt“;

punkt 3-ks praegune punkt 2.

Sellega saaksime välja olukorrast, et meil riigimetsade summasid ei piirataks. (Vahelhüüe.) See raha on olemas, aga Teedeministeerium kasutab seda teiseks otstarbeks, ja ei täida seadust nii, nagu selles ette nähakse, raha on ära antud linnadele ja ostetud masinaid, mida nüüd ladudes hoitakse.

M. Laarmann (põl): Tahtmata peab sõna võtma, kui kuulata mõne härra Riigikogu liikme esinemist ja tema väiteid. Minu ülesastumist ei tule võtta, nagu tahaksin ma kõnelema tulla, vaid ma teeksin mõne üksiku faktilise märkuse. Esimene faktiline märkus käiks härra Fuks'i kõne kohta. Minu arusaamise järgi võiks niisuguse kõnega esineda küll kuskil metsanurgas, kolgas, kus Riigikogu töödega tuttav ei olda ja seda käiku ei tunta, mis Maanteede seaduse juures endisel ajal oli. Kui härra Fuks kõnetooli tuli ja julge näoga seletas, et põllumeeste kogude rühm olevat kunagi niisuguse ettepaneku teinud, et kui II klassi teid naturaalkohustusest vabastada, siis tuleb põllupidajaid eriti maksu alla panna, siis peab küll ütleva, et säärane seletus on unenägu. Kui nüüd niisugusele esinemisele midagi vastata, siis peaks unenägudeseletaja võtma ja seletustest lugema, mis see unenägu tähendab. Aga minu arvates tõsiselt niisugusele väitele kuidagi vastata ei saa. Kui see härra võtaks vaevaks endisi Riigikogu protokolle lugeda või Maanteede seaduse käiku meelde tuletada, siis mäletab igaüks vastupidist, et põllumeeste kogude rühm selle poolt võitles, et vabastada põllupidajaid naturaalkohustustest teedetegemisel, ja tagasi lükkas esimesel korral Maanteede seaduse, et see liiga piiratud oli, ja et seal räägiti peasjalikult I klassi teede juures naturaalkohustuste kaotamisest. Põllumeeste kogude rühma üheks nõudmiseks oli, et naturaalkohustuse kaotamine peaks võimalikult laialt piiril sündima. Ma pean ütleva, et peab väga palju julgust olema, kui tulla Riigikogu kõnetooli ja vastupidiste väidete esineda. Ma arvan, et niisugune väide

on selleks öeldud, et see ajalehte läheks. (J. Fuks, as: Ma ütlesin, et valitsus ütles, et raha ei ole. Siis peaks maksutama.) Teie ütlete, põllumeeste rühm pooldab seda, et tuleks põllupidajaid eriti maksu alla panna, et II klassi teid vabastada naturaalkohustusest. Kui meie poolt vahele hüüti, siis seletas härra Fuks juba teisiti, et meie poolt on ettepanek, et isikumaksu näol tuleb teedekapitali jaoks makse võtta. Kui selleaegne teedeminister näitas, et teede naturaalkohustuse kaotuse korral leidma peab summasid ja näitas seejuures isikumaksule, siis ütleme meie, et selle vastu olla ei saa, kui see raha isikumaksu näol sisse tuleb. (M. Martna, stp: Kienböck ütleb, et see on barbaarne maks ja selle võiks kaotada. — O. Gustavson, stp: Mis Kienböck ütleb, see on hästi öeldud!)

Teie märkusena arvasin tarvilikuks tähendada, et see natuke õnnetu näide oli, mille ette tõi härra Fuks, nagu oleks põllumeeste rühm süüdlane, et maanteede seaduse muutmise seadusse on võetud, et mittepõllumajanduslikud maksuüksused alla 35 puhtakasurubla vabastatakse teedekapitali maksust. Teie heitsite meile väga kurjasti ette, nagu oleksime ainult meie selles süüdlased. Mulle seletati, see ettepanek olevat teiselt poolt tulnud. Valitsuse ettepanek see ei olevat, aga omavalitsuse alamkomisjoni olevat see ettepanek tulnud Majanduseministri esindaja härra Kristjani poolt. Kui nüüd lugu nii on, et nimetatud ettepanek tuli Majanduseministri esindaja poolt... (R. Kuris, as: Ei ole õige! Ma olin alamkomisjonis.) Mina ei olnud seal. (K. Tonkmann, põl: Oodake, ma loen ette, mul on alamkomisjoni protokollid. — V. Maakeri, as vahelhüüe.) Kui härra Maakeri'ga tuleb vaielda, siis muidu korda ei saa, vaid selle juures peavad olema 2 tunnistajat ja notar, muidu ei saa. — Arvan, ei ole sünnis meile ette heita, nagu oleksime süüdlased, et alla 35 puhtakasurublalised mittepõllumajanduslikud üksused maksust kavatsetakse vabastada. Rahaasjanduse komisjonis on seda sellega põhjendatud, et see ei tasuvat lihtsalt maksu sissenõudmise kulusid. Väga võimalik, et osa meie rühma liikmeid selle poolt häälendas, nii nagu meie härra Fuks'iga Pärnu maavolikogu või -nõukogu koosolekul ühel häälrel selle poolt olime. Härra Fuks oli tol korral veel maavolikogu esimees. (J. Fuks, as: Nüüd olete Teie uue kokkuleppe põhjal!) Nüüd olen mina volikogu esimees, ja sellest see pahameel Teil tulebki. Aga minu arvates ei maksaks kõiki küsimusi

vaadata sääraselt kitsalt vaatevinklilt. Kui mõnel rühmal olnud mõni äpardus või kui mõni mees kuskilt maavalitsusest välja jäänud, siis ei maksaks selle üle veel nii väga kurjustada ja igal pool vastasrindlast mängida. Niisugune see lugu vast ei ole ja nii väiklaselt ei tuleks sellele vaadata. (J. Fuks, as: Mina olen niisama väljas, kui Teiegi. — J. Soots, põl: Siis olete õnnetud mõlemad.) Maavolikogu otsustas ühel häälel maavalitsusele ülesandeks teha, maavalitsuse teedekapitali heaks võetava 1929./30. a. maksu sissenõudmise seisma-paneku ja seisma-panekust kiires korras teatamise neile, kellele teedekapitali maksulehed juba kätte saadetud. See seisma-jätmine sündis seepärast, et härra Fuks ja mina leidsime, et see maks liiga suur on. Kui meie leidsime, et see maks suur on, miks Teie siis nüüd arvate, et see päris paras on. Mina arvan, kui kord on teatud asjas seisukoht võetud ja kuigi hiljem mõnesugused kartused ja kahetsused tulevad, et siiski esialgselt seisukohast tuleks kinni pidada. Ega see siis mingi motiiv ei ole Maanteede seaduse vastu olemiseks, kui öeldakse, et sotsialistid ja põllumehed on „kampa löönud“ ja nüüd hääletame nende ettepanekud maha.

Niisamuti arvan mina, et paika ei pea härra Sikkar'i kahetsus, et metsadelt on väga väike summa võetud teedekapitali heaks. Ma kuulsin vahelhüüdena kedagi ütleva, et säärane asjaolu on põhjendatud seega, et metsi on liiga lagastatud, ja vaatas selle hüüde juures kurjalt koonduse poole. Mina ei ole metsade suhtes eriteadlane, küll aga härra Fuks, temal on ilus saaremets tema kohal ja ta kaupleb sellega. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Ma seda ei tea, igatahes ootan suure huviga, kuidas härra Fuks seletab, kas võib metsadele rohkem makse panna, iseäranis kui see saaremets on. (J. Voiman, stp: Maha võetud olevat.) Siis ei või maksu küll enam peale panna. (L. Johanson, stp: Seal on tuulemurd.) Võimalik, et seal tuulemurd on. Ei või unustada, et teedekapital on vähenenud. (Vahelhüüe.) Nüüd alles saab seda päris tõtt kuulda. (Vahelhüüe keskelt: Kas Teie ei räägigi tõtt?) Aga kui siin nurisetakse selle üle, et ta väikesemaks jäänud, siis peab mees pidama põhjust, mille alusel see sündinud. Aga vaadake, siin seletatakse teadvalt poolt, et see on sellest tulnud, et Majanduseminister on ühe summa-kese võtnud, mis teedekapitali oleks pidanud kuuluma, s. o. bensiinimaks 50 miljonit senti, mis on teiseks otstarbeks läinud.

Muidugi mõista peab Teedeminister nüüd vaatama, millega seda auku saab täita.

Kui nüüd siin iseäranis härrad koonduse ridades olevad tegelased tahavad näidata, nagu oleks põllumeeste rühm kangesti linna ja alevite huvides teotsema hakanud ja tahavad neile kõiki soodustusi anda, kui nad tõepoolest nõnda mõtlevad, mis seal teha! Aga ma julgen meelde tule-tada juhtu, kui omalajal oli maaomavalit-suse valimise seaduse muutmine päevakorral, siis oli koondus see, kelle hääletega alevitele õigus anti maavolikogus esineda ja maa vastu teotseda.

Üldse, kui siin välja tullakse andme-tega opereerima, siis peaks tõeandmetega opereerima, aga mitte ette tooma niisuguseid andmeid, mis paika ei pea. (Kes-kelt: Õigel!)

(Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja: Ettepanek on tehtud, koosolek lõpetada.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud.

Enne kui lõpetan koosoleku, annan sõna isiklikus asjas.

7. Sõnavõtmised isiklikes asjus.

J. Fuks (as, isikl. asj.): Härra Laarman oma kõnes, nii nagu alati, püüdis irooniliselt tähendada, et ma saaremetsaga kauplen, ja härra Gustavson tähendas, et ma metsa maha võtnud. Ma ütlen, see on õige. Ma sain kohaga põldu 2,48 tiinu ja olen nüüd 5 tiinu metsa maha võtnud, maa metsa alt põlluks teinud ja kultiveerinud. Nii et siin etteheidetega tulla, see ei ole õige.

J. Tõnisson (rhv, isikl. asj.): Aus-tatud Riigikogu liikmed! Välisteenistuse seaduse arutamisel on rkl. härra Martna tarvilikuks pidanud minu koosolekult puudumisel muu hulgas tähendada, nagu ei oleks mina endise Riigivanemana Rootsi kuninga vastukülaskäigu puhul püüdnud oma poolt kaasa aidata Eesti-Rootsi sõbra-liku vahekorra alalhoiuks, kuna mina sel puhul halvas meeolus sellest külaskäigust eemale jäänud.

Säärased kõnekäänud võivad meie oma inimeste juures küll väärilikku hindamist leida, väljaspool aga ekslikku arvamist tekitada.

Seepärast pean kõige kindlamalt rõhu-tama, et minu puudumine Rootsi kuninga külaskäigu puhul ei ole olnud mõeldud sel-

leks, et kuidagiviisi hoiduda sõbralikkude vahekorjade süvendamise püüetest, vaid ümberpöörduvalt: nii enne kui pärast on minu veendumus, et Eesti-Rootsi vahekorjade arenemine peab järjest südamlikumaks ja tihedamaks kujunema. Kui mina olen selle külaskäigu puhul haiguse pärast puudunud, (M. Martna, stp: Praegu kõneldakse, Teie olevat Pärnu uulitsatel kõndinud!) siis ei ole see lihtne ettekääne. Olen kaua aega põdenud keskkõrvapõletikku, mis mind omalajal kuude kaupa sundinud hoiduma igasugusest tööst ja liikumisest. Mineval suvel olin autosõidul nähtavasti ennast sedavõrt pöörutanud, et mul keskkõrvapõletiku järelnähted ja -valud hakkasid avalduma just enne Rootsi kuninga Tallinna jõudmist. Arstid on minule ette kirjutanud, et ma seesugusel puhul pean hoiduma igast vapustusest, isegi igast järsust liigutusest, mis võiks esile kutsuda haiguse protsessi. Et ma omalajal operatsioonist olen hoidunud, ei tahtnud ma sel puhul suurt raudtee- või autosõitu ette võtta. Et ma seejuures ei tarvitsenud voodisse heita, oli loomulik, vaid ma pidin arstide ettekirjutusel vabas õhus ja päikese

käes viibima. Kui mina kuidagi väliselt niisugust muljet avaldasin, nagu ei oleks ma haiguse pärast sunnitud olnud hoiduma sellest teekonnast, siis võidakse minu teguviisi ikkagi ainult sel korral niiviisi seletada, kui ollakse väheheasoovlik ja kui ei hinnata seda, et tõsine inimene ei lähe halva meeolu pärast midagi tegema või tegemata jätma, mis tema kohus.

Pärast olen kuulnud, et kui minul oleks võimalik olnud külaskäigu puhul siia ilmuda, siis oleks minul kui endisel Riigivanemal vahest üllatustega tegemist olnud selle korralduse poolest, kuidas minul oleks endise Riigivanemana teataval viisil tulnud eemale jääda niisugustest kohtadest, kuhu oleksin pidanud ilmuma. Seda ei teadnud mina aga sel ajal, kui haiguse pärast puudusin, õnneks mitte. Ja seepärast ei olnud minul mingit halba meeolu, vaid võin konstateerida, et tagantjärele oleks võinud meeolu halvaks minna, kui oleksin niisuguse ümberkäimise osaliseks saanud, nagu see oleks võinud sündida.

Juhataja: Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.25 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).